

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ
АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО
ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота здобувача

освітнього ступеня магістр
(бакалавр, магістр)

спеціальності: 012 Дошкільна освіта
(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми: Дошкільна освіта.
Інклюзивна освіта.
(назва освітньої програми)

Корж Олександра Іванівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

Керівник **доц.к.п.н.**

Мірошніченко Ольга Вікторівна

(науковий ступень, вчена звання, прізвище, ініціали)

Рецензент

Гудь Едуард Дмитрович

(науковий ступень, вчена звання, прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
протокол № 6 від «04» січня 2023 р.

Завідувач кафедри

Д.Г. Іванова
(прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК
«17» січня 2023 р.

Оцінка 92
(за стобальною шкалою)

відмінно
(за традиційною шкалою)

Голова ЕК

Лесіна О.М.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	9
1.1. Ранній розвиток дітей у контексті сучасної освіти	9
1.2. До питання психолого-педагогічного аспекту проблеми адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.....	16
1.3. Проблеми та особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти.....	26
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	34
2.1. Адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти як об'єкт міждисциплінарних досліджень: аналіз соціально-психологічних факторів .	34
2.2. Методичний супровід педагогів у розвитку дітей раннього віку	39
2.3. Створення соціально-педагогічного середовища адаптації дітей раннього віку до дошкільної освіти.....	48
2.4. Організаційно-методичні основи взаємодії педагогів з батьками у дошкільній освіті.....	52
Висновки до другого розділу	57
РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	60
3.1. Вивчення адаптації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти	60

3.2. Програма психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти	68
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	89
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Актуальність проблеми соціально-педагогічного супроводу адаптації дошкільнят до умов дошкільної освітньої організації визначається гострою необхідністю виховання соціально розвиненої особистості, що володіє не тільки інтелектуальним, психологічним та соціокультурним потенціалом, але й здатна успішно адаптуватися до сучасного реального, динамічного мінливого навколишнього середовища.

Дошкільний вік є унікальним, самоцінним та найважливішим періодом становлення здоров'я та особистості людини.

У державному освітньому стандарті дошкільної освіти як найважливіші визначаються завдання: охорони та зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей, у тому числі їх емоційного благополуччя; створення сприятливих умов розвитку дітей відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей та схильностей, розвитку здібностей та творчого потенціалу кожної дитини як суб'єкта відносин з самим собою, іншими дітьми, дорослими та світом; формування соціокультурного середовища, що відповідає віковим, індивідуальним, психологічним та фізіологічним особливостям дітей; забезпечення психолого-педагогічної підтримки сім'ї та підвищення компетентності батьків (законних представників) у питаннях розвитку та освіти, охорони та зміцнення здоров'я дітей [10]. Вирішення цих завдань особливо актуальне, а в процесі адаптації дітей до умов дошкільної освітньої організації.

Надходження в заклад дошкільної освіти, яке в основному відбувається в період від 2 до 4 років, – стрес для дітей. Практично в жодній дитини-дошкільника перехід до умов позасімейного виховання не відбувається плавно, виникає проблема адаптації до ЗДО, що характеризується поняттям адаптаційний синдром. У дітей нерідко спостерігаються різні негативні прояви аж до затримки психічного розвитку, може завдатися непоправна

шкода процесу формування навичок та особистісних якостей, порушується перебіг освіти соціальних потреб, що відповідають віковим нормам розвитку.

Незважаючи на те, що існує велика кількість робіт, присвячених вивченню адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти, нами не було виявлено комплексного аналізу педагогічних умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в ЗДО. Саме з цього факту й випливає те, що обрана нами тема роботи є актуальною та досить затребуваною для вивчення.

Мета роботи – теоретично дослідити та практично виявити педагогічні умови забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

- 1) описати ранній розвиток дітей у контексті сучасної освіти;
- 2) виділити питання психолого-педагогічного аспекту проблеми адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти;
- 3) визначити проблеми та особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти;
- 4) проаналізувати особливості адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти як об'єкт міждисциплінарних досліджень: аналіз соціально-психологічних факторів;
- 5) окреслити методичний супровід педагогів у розвитку дітей раннього віку;
- 6) охарактеризувати створення соціально-педагогічного середовища адаптації дітей раннього віку до дошкільної освіти;
- 7) виділити організаційно-методичні основи взаємодії педагогів з батьками у дошкільній освіті.

Об'єкт дослідження – адаптація у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти

Предмет дослідження – педагогічні умови забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження: успішна адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти буде мати успіх, якщо застосувати відповідні педагогічні умови забезпечення.

Методи дослідження:

- теоретичні (аналіз спеціальної та методичної літератури з теми дослідження);
- практичні (синтез та структурування даних отриманих при теоретичному аналізі літератури, опитування, спостереження, аналіз документації, педагогічний експеримент).

Джерельну базу дослідження склали праці І. Бічева [3-5], Л. Галігузова [9], В. Кожевнікова [13], Т. Корсун [15], А. Найбауер [20], К. Печора [21], Ю. Пістун [22], Р. Тонкова-Ямпільська [27], О. Царьова [29] та ін.

Експериментальна база дослідження: Матроський заклад загальної освіти Саф'янської сілької ради Ізмаїльського району Одеської області, за адресою вул. Пушкіна, буд. 26, в групі молодшого дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Під час виконання дослідження та проведення теоретичного огляду спеціальної та методичної літератури були опубліковані статті:

1. Умови забезпечення успішної адаптації дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти;
2. Адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Матеріали, які представлені в роботі, можуть бути використані студентами, викладачами, педагогами дошкільної освіти, вихователями ЗДО, психологами, які працюють за темою дослідження, як матеріали для

підготовки до наукових конференцій, нарад та виступів на батьківських зборах у ЗДО.

Структура роботи. Структурно робота має вигляд: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел й додатки. Робота представлена у текстовому форматі на 104 сторінках.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Ранній розвиток дітей у контексті сучасної освіти

Сучасна епоха характеризується низкою різноспрямованих перетворень глобального масштабу. Відповідно до Указу Президента «Про національні цілі та стратегічні завдання розвитку на період до 2024 року» з метою «...досягнення до 2021 р. стовідсоткової доступності дошкільної освіти для дітей віком від 2 місяців до 3 років», є «створення умов для раннього розвитку дітей віком до трьох років, реалізація програми психолого-педагогічної, методичної та консультативної допомоги батькам дітей, які здобувають дошкільну освіту у формі сімейної» [28].

Вчені І. Бічева [3-5], Л. Галігузова [9], В. Кожевнікова [13], Т. Корсун [15], А. Найбауер [20], К. Печора [21], Ю. Пістун [22], Р. Тонкова-Ямпільська [27], О. Царьова [29] висунули низку альтернативних теорій, які пояснюють закономірності у розвитку дитини раннього віку. У теорії та практиці відсутні чіткі формулювання та пояснення теоретичних підстав та принципів, які можуть бути орієнтиром для педагогів-практиків при аналізі феномену розвитку дитини раннього віку в умовах закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) та сімейних груп.

Розвиток дитини – це процес незворотних, спрямованих та закономірних змін, що призводить до виникнення якісних та структурних перетворень на всіх рівнях його інтегральної індивідуальності. За визначенням Б. Ельконіна, розвиток дитини в період раннього дитинства відрізняється високою динамічністю та інтенсивним темпом [11].

Термін «рання» офіційно з'явився в 1971 році. Його творцем був Масар Ібук, який довів необхідність усвідомленого, спрямованого підходу до

розвитку дітей саме в ранньому віці – до трьох років. Згодом термін «ранній розвиток» трансформувалася в «випереджальний розвиток», що спричинило вивчення іноземних мов майже з самого народження, усного рахунку до ста до двох років і прагнення батьків «віддати» свою дитину у професійний спорт з трьох років. У той самий час з'явилося твердження того, що до кінця третього року життя клітини мозку завершують своє формування на 70%, відповідно до 6-7 років на 90%. Про це Масара Ібукі писав у своїй книзі «Після трьох років уже пізно!». Тому, щоб не прогаяти можливість для розвитку потенціалу дитини, необхідно створювати умови для реалізації. Тому можна стверджувати, що ранній розвиток передбачає інтенсивний розвиток дитини від народження до трьох років, максимум до шести років.

Відповідно до визначення поняття «випереджальний розвиток» із психологічного словника, ранній вік характеризується стадією психічного розвитку дитини від 1 року до 3 років, яка відрізняється якісними змінами у розвитку функцій кори великих півкуль головного мозку. Також С. Виготський стверджував, що у цьому часі відбуваються всі наступні події індивідуального розвитку [8].

Збагачення або поглиблення дитячого розвитку, яке необхідне для повноцінного проживання дитиною певного вікового періоду, відповідає терміну «ампліфікація дитячого розвитку», який ввів у науковий обіг учений І. Кондаков [14]. Ампліфікація має на увазі розширення пізнавальних можливостей та перспектив розвитку в умовах реалізації державного освітнього стандарту дошкільної освіти (далі – ДОС ДО).

В умовах ЗДО з'являються нові форми підтримки сімей – це групи короткочасного перебування, центри ранньої допомоги, центри ігрової підтримки, консультаційні центри з питань виховання та розвитку дітей раннього віку.

Державна політика сучасної освіти у контексті нормативно-правових документів, що регламентують практичну діяльність освітніх організацій, у

тому числі ЗДО перебуває у стані модернізації. Основними документами, що відображають державну політику у сфері освіти, є Закон про освіту [12], Державний стандарт дошкільної освіти [10], які визначають вектор оновлення сучасної освіти.

Відповідно до цих нормативно-правових норм, головними напрямками розвитку освіти є зміщення акцентів із цінностей навчання дитини на цінності її розвитку. В якості мети розвитку дитини в період раннього дитинства пріоритетним є охорона, зміцнення та збереження здоров'я, розвиток особистісної культури дитини відповідно до загальнолюдських цінностей у контексті розвитку індивідуальних здібностей та схильностей з урахуванням інтересів.

Серед основних проблем, що стоять перед сучасною освітою, є такі:

1. Реалізація в теорії та практиці цілісного підходу до розвитку дитини на період раннього дитинства.

2. Орієнтація на унікальність і неповторність особистості дитини, що розвивається.

У зв'язку з цим, головні завдання розвитку дітей у період раннього дитинства, які визначаються виходячи із змісту освітніх стандартів дошкільної освіти, можуть бути сформульовані так:

- створити безпечні умови для розвитку дитячих видів діяльності (комунікативної, пізнавальної тощо);
- забезпечити емоційне благополуччя та психологічний комфорт у період перебування дитини в установі;
- створити умови для формування уявлень дітей про цінності здорового способу життя;
- здійснювати підтримку ініціативи та самовираження кожної дитини;
- надавати консультаційну допомогу батькам у питаннях виховання та розвитку дітей.

Основні ідеї, які пронизують всі рівні та компоненти освіти протягом багатьох років відображають його системну цілісність.

Оскільки ідейна лінія розвитку сучасної освіти будується на основі особистісно-орієнтованого підходу, то його реалізація на практиці вимагає від педагогів дотримання наступних принципів:

- єдності виховання та навчання;
- розвиваючий;
- систематичності, послідовності, поступовості;
- зв'язки із соціальною ситуацією;
- доступності, науковості, індивідуалізації, самоцінності дитинства, варіативності, інтеграції.

Дані принципи співзвучні основним ідеям реалізації ДОС ДО і поняттям, закладеним у нормативних документах, в основі яких підтримка різноманітності дитинства, особистісно-розвиваючий і гуманістичний характер взаємодії, повага до особистості дитини, що розвивається, в контексті індивідуалізації.

Будучи конкретизацією гуманістичного та особистісно-орієнтованого підходів, індивідуалізація, найбільш адекватно виконує свою роль, якщо в ЗДО повною мірою створені умови для розвитку дітей раннього віку. Це забезпечує органічність переходу до рівня дошкільної освіти. Водночас сутність індивідуалізації у контексті сучасної освіти є предметом суперечок теоретиків та практиків. Індивідуалізація освіти є форматом, актуальним нині як ресурс розвитку дитини, зокрема й у період раннього дитинства.

Деталізація відмінностей у трактуваннях понять «раннього розвитку» та «розвитку дітей раннього віку» з позицій сьогодення пов'язана із проектуванням освітнього процесу. Зокрема, мається на увазі криза ідеї комплексної побудови освітнього процесу в дошкільній організації. Перехід від пріоритетної ролі дорослого на активну суб'єктивну позицію дитини, яка спрямована на подолання навчально-дисциплінарного варіанта взаємодії. На

етапі такого переходу важко переосмислити роль і значення окремих сторін організації освітнього процесу у розвиток дитини раннього віку. У ракурсі розвитку дитини раннього віку можна назвати кілька напрямів освітньої діяльності у дошкільних організаціях:

- утримання освіти дітей у період раннього дитинства;
- цілісність освітнього процесу;
- вдосконалення якості освітнього процесу.

На сучасному етапі найважливіші завдання дослідження механізмів освітнього процесу, виявлення загальних закономірностей та характеристик раннього розвитку дітей. Орієнтація педагогів на системність, цілісність процесу розвитку в сукупності всіх його елементів визначає логіку та напрямок його внутрішніх закономірностей. Таким чином, підхід до організації розвитку дитини в період раннього дитинства ґрунтується:

- цільові орієнтири раннього розвитку дитини повинні бути пов'язані з представленими орієнтирами у освітньому стандарті для дошкільної освіти;
- уявлення про те, що основою організації умов для розвитку є, перш за все, уявлення про внутрішні механізми розвитку дитини, та реальні можливості ЗДО щодо створення адекватних умов для їх роботи.

Особливий тип організації освітнього середовища, що забезпечує включення механізмів розвитку та функціонування у процес адаптації дитини до середовища та її перетворення. Психологічно зміст розвитку осмислюється як освоєння дитиною аксіологічних основ діяльності, до якої вона включається. Побудова нової соціальної ситуації розвитку – спільної діяльності з дорослим. У цьому випадку змістом спільної діяльності є освоєння способів дій із предметами, які дитина досліджує у процесі пізнання навколишнього світу. Для успіху спільної діяльності характерна педагогічна інтерпретація того, що створює умови для демонстрації ціннісних відносин [2]. Дитина – активний учасник подій, що відбуваються в освітньому просторі.

Істотним є те, що всі ці умови створюють передумови розвитку дитини в період раннього дитинства. Технологічною основою побудови освітнього середовища є організація простору для реалізації діяльності з освоєння дитиною способів дії з предметами, наприклад, без акценту на передачу, тобто трансляцію дитині деякої суми знань. У разі дитина самостійно за своєчасної допомоги дорослого входить у спільну діяльність із освоєння закономірностей. Такий підхід відкриває для дитини горизонти у перспективі для діалогу із суспільною культурою. Так починає формуватися індивідуальна позиція як основа особистісного зростання у логіці розвитку.

Підтримка та супровід розвитку дітей раннього віку як одного з пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти акцентує увагу на особливостях реалізації моделі раннього розвитку дітей в умовах мегаполісу. Відповідність запитам сім'ї у тих державних пріоритетів стимулює поява варіативних моделей розвитку дітей раннього віку.

Сучасний педагог, який має певні компетенції здатний забезпечити ефективність освітнього процесу. Актуальним завданням забезпечення діяльності груп раннього віку в ЗДО є експертиза якості освітнього середовища, параметрів оцінки та способів її вивчення. Відомо, що середовище є джерелом розвитку людини, особливо в період раннього дитинства.

Організація сучасного розвиваючого предметно-просторового середовища (далі – РППС) сприяє прояву пізнавального інтересу та мовної активності дітей раннього віку. Однак для підтримки та супроводження раннього розвитку дітей необхідно досліджувати якість компонентів освітнього середовища, їхню обґрунтованість з позицій вікових можливостей дітей раннього віку.

Привертає увагу трансформація РППС відповідно до контексту інформатизації освіти, де визначальну роль виконують зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні чинники: політичні, економічні, технологічні, соціально-

культурні пов'язані з впливом на освітнє середовище ззовні, а внутрішні: активність педагогів як носіїв освітніх ідей, розвиток діяльнісного підходу, поширення технологічного інструментарію – з освітнім середовищем.

Зовнішні чинники задають умови функціонування РППС та вимоги до неї, тоді як внутрішні визначають потребу, готовність та здатність педагога сприймати досягнення дітей та коригувати освітній процес для вирішення завдань освіти дітей раннього віку.

Більш докладно зупинимося на специфіці реалізації змісту дошкільної освіти, що змінюється, втрачаючи свою актуальність та переходячи на новий рівень, що дозволить зберегти інноваційний характер освітньої діяльності. Складається інша комунікаційна культура, яка орієнтована на інформаційні ресурси для оперативного зворотного зв'язку педагогів з колегами та з батьками вихованців. Подібна комунікація важлива і для організації та проведення педагогічної діагностики досягнень дітей раннього віку. Цифрове середовище сучасного ЗДО поєднує педагогічний потенціал цифрових освітніх ресурсів для розвитку дітей раннього віку, що допомагає індивідуалізувати освітній процес, наприклад, використовуючи технологію доповненої реальності. Фактично це поява нового вектора відкритих освітніх ресурсів суб'єктів освітнього процесу ЗДО.

Новим елементом цього змісту стає цифрова компетентність педагога, яка поєднує такі компоненти: культурний; когнітивний; конструктивні; комунікативний; творчий; критичний, які закладені в основі кожної з використовуваних технологій розвитку дітей раннього віку; контролювати безпеку освітнього середовища для розвитку дітей раннього віку; соціальний компонент систематизує оволодіння професійними компетенціями участі у поширенні педагогічного досвіду на локальному, районному, регіональному рівнях. Система розвитку дітей раннього віку, що склалася, характеризується постійним удосконаленням освітнього процесу на основі розвиваючого оцінювання якості освітньої діяльності.

Таким чином, враховуючи сучасні тенденції педагогіки раннього дитинства основою вдосконалення якості освітньої діяльності в ЗДО, є компетентнісні та діяльнісні підходи. Дані підходи визначають ракурс освітнього середовища як простору соціалізації дитини раннього віку та її структурних компонентів, де пріоритетним параметром є характер, зміст та способи взаємодії дорослого з дитиною для досягнення цільових орієнтирів. Діяльнісний підхід орієнтує педагогів на спостереження та аналіз поведінки дітей, а не на результати виконання спеціальних завдань. Таким чином, інформація, отримана з природного середовища, має пряме відношення до життя дитини та відображає факт її поведінки. На сьогоднішній день програмно-методичні комплекси мають інструментарій для педагогічної діагностики індивідуального розвитку дітей з метою оцінки результативності педагогічних дій та корекції компонентів освітнього процесу (І. Бічева [3-5], Л. Галігузова [9], В. Кожевнікова [13], Т. Корсун [15], А. Найбауер [20], К. Печора [21], Ю. Пістун [22], Р. Тонкова-Ямпільська [27], О. Царьова [29] тощо).

1.2. До питання психолого-педагогічного аспекту проблеми адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти

На практиці, як зазначають фахівці, адаптаційний період найчастіше минає стихійно, батьки не готують дітей заздалегідь до нових життєвих умов. Саме тому актуальна необхідність організації з боку професіоналів соціально-педагогічного супроводу сім'ї та дитини, що передбачає підтримку у побудові ними нових соціальних відносин, навчання нових моделей взаємодії з собою та світом, подолання труднощів соціалізації дитини. Соціально-педагогічне супроводження розглядається і розуміється вченими як система педагогічних процесів; як комплекс заходів різного характеру; як

певний процес, що має конкретну мету та завдання; як педагогічна технологія

Поняття «адаптація» (від латів. *adaptare* – пристосовувати) відноситься до групи загальнонаукових категорій, які дійсні для багатьох галузей знання, і означає здатність організму пристосовуватися до різних умов зовнішнього середовища.

Поняття адаптації, у його найширшому визначенні, означає відповідність між живою системою та зовнішніми умовами, причому адаптація – це процес, і результат, і певна організація [14, с. 7].

Адаптацію людського організму зазвичай прийнято розглядати у двох вимірах: біологічному (фізіологічному) та психологічному (соціальному). Людський індивід як суб'єкт адаптації має як біологічний (адаптація у системі «організм – довкілля»), а й соціальний (адаптація у системі «особистість – соціальне середовище») рівні, тобто. людина здатна до соціальної адаптації. Соціальний рівень ділиться на внутрішньо властивий індивіду (соціально-психологічна адаптація) та відокремлений від нього (соціальні організації та соціальні інститути). При незвичайних, надзвичайних соціальних впливах людина відчуває стрес – психологічний стрес [16, с. 8].

Зазвичай, вважає А. Маслоу, адаптаційні процеси ініціюються комплексом потреб людини [19]. Якщо особистість перебуває у звичному середовищі життєдіяльності чи успішно дозволяє адаптаційні проблеми та протиріччя, вона відчувається може психологічного комфорту. Якщо ж цей стан порушено та особистість дестабілізована, то потрібні стани актуалізуються і спонукають її до активної взаємодії з середовищем з метою відновлення внутрішньої комфортності [19, с. 124].

Р. Тонкова-Ямпольська, Е. Шмідт-Кольмер, А. Атанасова-Букова описують у своїй роботі результати комплексних досліджень, проведених

вченими, внаслідок яких було виділено три фази адаптаційного процесу дітей при вступі до ЗДО [26, с. 45]:

1. *Гостра фаза* (тривалість близько місяця). Тут спостерігаються різноманітні коливання в соматичному стані та психічному статусі дитини. Так, гостра фаза адаптаційного процесу, як правило, супроводжується зниженням ваги, частими респіраторними захворюваннями, порушеннями сну, зниженням апетиту, регресом у мовному розвитку та діяльності спілкування.

2. *Підгостра фаза* (тривалість від 3-х до 5-ти місяців). Поведінка дитини є адекватною. Усі зміни соматичного і психічного плану виражені менш яскраво і лише за окремими параметрами, хоча спостерігається уповільнений (проти середніми віковими нормами) темп психічного розвитку.

3. *Фаза компенсації*. Тут має місце прискорення темпу розвитку та подолання затримки темпів розвитку, що виникають у період гострої та підгострої фаз адаптаційного процесу.

Найчастіше періодом адаптації називають гостру фазу загального адаптаційного процесу, зазначає Т. Корсун. За спостереженнями психологів середній термін цього періоду в нормі у ранньому віці становить – 7-10 днів [15, с. 59].

На думку Ю. Пістун, успішність перебігу періоду адаптації дитини-дошкільника до умов ЗДО залежить від організації соціально-педагогічного супроводу, що здійснюється в цей складний та відповідальний період його життя [22, с.1064].

У освіті науковий підхід до трактування поняття «супровід» відрізняється неоднозначністю, оскільки розглядається в різних аспектах, як: психологічний супровід, педагогічний супровід, психолого-педагогічний супровід, соціально-педагогічний супровід, соціально-педагогічна підтримка,

соціально-педагогічна допомога, причому найчастіше ці поняття розглядаються як синонімічні.

Аналіз наукової літератури дозволяє сформулювати сутність супроводу, що полягає в організації складного процесу взаємодії супроводжувачого та супроводжуваного, що призводить до вирішення важкої життєвої ситуації, зміни положення супроводжуваного. Виходячи зі словникових визначень та аналізу літератури, у процесі супроводження завжди беруть участь два чинні суб'єкти, якими може виступати окрема особистість, соціальний інститут, мала група (наприклад, сім'я вихованця та супроводжувача дошкільна освітня організація, окремі фахівці-професіонали).

Значний внесок у наукову характеристику супроводу як педагогічного явища зробив Л. Мардахаєв, який стверджує, що трактування поняття «супровід» має широке і вузьке значення [17; 18]. Широке тлумачення сутності супроводу розглядається вченим як забезпечення найдоцільнішого соціального розвитку, соціалізації та соціального виховання людини, її активного самопрояву у житті. Вужче трактування супроводу розкривається як соціально-педагогічний супровід людини в реальній ситуації розвитку, що забезпечується особою, яка бере або виконує функції соціального педагога в цій ситуації [17, с. 69].

Технологія соціально-педагогічного супроводу адаптації дітей до умов ЗДО є систему професійної діяльності, спрямовану створення умов успішного навчання, розвитку та соціалізації дитини. Соціально-педагогічне супроводження дошкільнят в адаптаційний період здійснюється послідовно через проходження підготовчо-інформаційного, основного та заключного періодів, що мають різні цільові та змістовні аспекти діяльності всіх фахівців ЗДО, що здійснюється як з дітьми, так і їхніми батьками.

Дитячий дошкільний заклад є першим у житті дитини інститутом, що виходить за рамки сім'ї з яким доводиться контактувати і вступ дитини до

такої установи, і первісний період присутності в ньому відзначається характерними змінами способу життєдіяльності та світосприйняття, які здатні викликати емоційне потрясіння. З огляду на це період адаптації дитини до дитячого садка може протікати з ускладненнями. Для попередження необхідно виходити з психолого-педагогічних основ проблеми адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО.

Повноцінний особистісний розвиток дитини в умовах дошкільної організації з моменту входження до групи неможливе без урахування адаптивних механізмів організму. Необхідність освоєння нового середовища може супроводжуватися обмеженням пристосувальних механізмів дитячого організму. Крім того, як наслідок психологічної неготовності до виходу із сім'ї у дитини може з'явитися так званий «адаптаційний синдром», що зумовлено специфікою розвитку раннього вікового етапу.

Ранній період розвитку дитини відзначається від 1 до 3 років. На цьому віковому етапі змінюється соціальна складова у розвитку дитини. На початку цього віку дитина набуває бажання бути самостійною і незалежною від дорослого, хоча і залишається прив'язаною до дорослого, і йому потрібні його практична допомога, турбота і увага. Подібне протиріччя дозволяється в нових соціальних умовах розвитку дитини, які є кооперацією або спільно здійснюваною діяльністю дитини і дорослої.

Змінюється і провідна діяльність дитини. Спочатку, якщо малюк ще не розрізняє способів дій з предметами та їх призначення, то вже на другому році життя змістом предметної взаємодії дитини та дорослого стає прийняття суспільно-призначених способів застосування предметів. Дорослий передає дитині в руки предмет і разом із ним «передає» спосіб скоєння з нею дій. У ранньому дитинстві можна виділити стрімкий розвиток таких психічних особливостей: спілкування, мова, пізнання (сприйняття, мислення), рухова та емоційно-вольова діяльність. У мовній діяльності дитини раннього віку основним є стимулювання її активності у мові. Це відбувається за рахунок

множення словникового запасу, посиленої роботи з удосконалення апарату артикуляції, а також збільшення зони спілкування з дорослими.

Діти у ранньому періоді характеризуються нестійкістю емоційного стану. Розлучення на деякий час з близькими і зміна у звичному способі життя викликають у дитини негативні емоції та страхи. Тривала присутність стресових факторів може призвести до розвитку неврозу, уповільнення процесів психофізичного розвитку.

З надходженням дитини в ЗДО її життя зазнає численних змін: певний розпорядок, відсутність близьких якийсь час, нові вимоги до поведінки, нові знайомства з однолітками, систематичні заняття, що розвивають тощо. Ці зміни входять в життя дитини одномоментно і несуть у собі стресову ситуацію, яка без спеціального контролю з боку фахівців може погіршити стан неокріпленого організму.

Проблема адаптаційних можливостей дитини до дошкільної освіти виявляє себе на перетині психології та педагогіки. Психолого-педагогічний аспект цієї проблеми пов'язані з тим, що адаптація дитини до незвичної обстановці несе у собі великий спектр індивідуальних відмінностей. Специфіка цих відмінностей позначається безліччю факторів і залежить від психічних, фізичних, особистісних особливостей дитини, конкретного стану в сімейних відносинах та виховання, умов дитячого закладу.

Особливу важливість має спеціальна цілеспрямована підготовка дитини до переходу до дитячого закладу в сім'ї, тому що від неї залежить характер перебігу адаптаційного періоду, що визначає подальший особистісний розвиток дитини. У цьому очевидна необхідність професійної підтримки ЗДО сім'ї, що забезпечить дитині проходження адаптаційного періоду без ускладнень. Дитячий садок у цьому випадку стає «відкритою системою» для вирішення проблем розвитку та виховання.

Поняття «адаптація» віднесено до розряду міждисциплінарних наукових понять. Значним внеском вивчення проблеми адаптації особистості

стало дослідження вітчизняними вченими Л. Божович [6], Л. Галігузова [9], Б. Ельконіним [11] К. Печора [21], Н. Семаго [24], Є. Смирновий [25] тощо. її психолого-педагогічних аспектів.

При цьому якщо психологічна наука розглядає в основному адаптивні властивості особистості, специфіку адаптивних процесів і способи пристосування особистості до навколишнього середовища, то педагогічна наука зацікавлена в питаннях управління та педагогічної допомоги соціальної адаптації дітей, знаходженням засобів, видів, методів профілактики та корекції несприятливих джерел адаптації. Так, на думку Б. Ельконіна, при погляді теоретичні проблеми, які стосуються психології та педагогіки розвитку особистості, адаптація сприймається як стадія особистісного становлення людини, що у відносно міцної соціальної спільності, розвиток особистості якій уявляється процесом входження у нове соціальне середовище з наступною інтеграцією із нею та адаптацією [11].

К. Печора, позначаючи стадії розвитку особистості, першу стадію виділяє у вигляді «адаптації», в якій можуть засвоюватися чинні у суспільстві правила та відбувається оволодіння відповідними видами та засобами діяльності [21]. Суб'єкт, проникаючи в нову соціальну структуру, ще не виявляє себе як особистість, перш ніж освоїть існуючі правила. Якщо людина не може подолати складності адаптації, у неї утворюються якості, що ведуть до тяжкої особистісної дисфункції. Адаптація у цьому сенсі є фактором особистісної індивідуалізації та соціалізації[21].

З'явившись світу, дитина входить у характерні відносини з новим оточенням, яке представляє не тільки зовнішню обстановку з впливом на дитину умов життя, а є основним джерелом його розвитку, виконуючи роль свого роду пускового механізму, що прискорює або уповільнює внутрішні механізми. Це особливо важливо, що у розвитку дитини, як зауважував Л. Виготський, те, що виходить наприкінці розвитку, вже дано у середовищі з самого початку [7;6].

Л. Божович вважала, що розкид людських відносин розкривається дитині з реальної позиції, яка обумовлена об'єктивним порядком, включеним ним у поданих відносинах [6]. При цьому очевидно і власне внутрішнє відношення дитини, тобто ті, як він сам бачить своє місце, яке значення для нього навколишнє середовище і як він переживає її вимоги до себе особисто. Дитина активно починає адаптуватися в конкретному соціальному середовищі, пристосовуватися до навколишнього простору, що складається з предметів та явищ, створених попередніми поколіннями, також активно опановує їх досягнення в ході багатопланової діяльності, завжди опосередкованої відносинами дитини та дорослого. Таким чином, очевидні два соціально-психологічні компоненти процесу адаптації: види індивідуальної поведінки та соціального розвитку індивіда.

Соціальний розвиток індивіда прямо пов'язане з необхідністю відтворення себе відповідно до умов і ступеня розвитку соціуму та обумовлено його успішною соціалізацією. Поняття соціалізації як форма і результат засвоєння людиною механізму соціальних правил, цінностей, ролей, умінь має різну складову. Наприклад, соціалізація в біхевіоризмі веде до процесу соціального навчання, результатом чого стає досвід, який набуває індивід протягом усього життя.

На думку Н. Семаго, соціалізація особистості передбачає і зустрічний процес – індивідуалізацію соціального життя[24]. Індивідуалізація як «буття самого себе» має на увазі пошук людиною способів і засобів для визначення своєї індивідуальності, для передачі свого досвіду, світовідчуття суспільству і відображає змістовну позицію в суб'єкті особистості.

О. Смирнова зазначає, що у сучасній психології та педагогіці присутнє таке сприйняття індивідуалізації, у якому її суть полягає у діяльності, що прагне позначити себе у всіх проявах, у прагненні до тієї внутрішньої свободи, на основі якої суб'єкт володіє принципами, має своє бачення і через це набуває дозрілої самоідентичності[25].

Усвідомлення себе особистістю неможливо уявити поза діяльністю індивіда, без його взаємодій, які у самому процесі діяльності. Значення діяльності в ході розвитку особистісних якостей дитини і, таким чином, у процесі адаптації в середовищі, значну увагу приділено в роботах Л. Виготського [7;8], С. Рубінштейна [23] та інших, що визначають особистість як якість, що виражає соціальну суть індивіда і формується в особливій діяльній організації з боку дорослих.

Спираючись на викладені положення, складний, що складається з безлічі варіантів процес адаптації ми представляємо, як схильний до впливу різних факторів, які визначають напрям і результати цього процесу. У дослідній літературі представлені різні групи факторів:

- зовнішні та внутрішні;
- соціально-біологічні;
- фактори, які залежать або не залежать від працівників ЗДО.

Необхідно зауважити, що найбільш повною мірою досліджені і структуровані в психолого-педагогічній літературі фактори, що негативно впливають на адаптацію дошкільнят, що призводять до дезадаптації особистості.

На основі проведених фахівцями досліджень із проблеми адаптації ці фактори можна умовно розбити на дві групи – об'єктивні та суб'єктивні. До складу перших входять фактори, що співвідносяться з оточуючим дітей простором, до складу других – фактори, пов'язані з їхньою біологічною та психологічною специфікою.

До об'єктивних факторів можна віднести:

- фактори зовнішнього середовища (соціальні, культурні, виховні, освітні, що відрізняються від місцевості, в якій знаходиться дитина);
- педагогічні чинники (програма навчання; особистість самого вихователя, його знання, форма спілкування; стан психологічного клімату в

колективі ЗДО, санітарно-гігієнічні вимоги; зв'язок з іншими дошкільними установами);

- сімейні чинники (матеріальні, житлові умови сім'ї; культурний рівень батьків, їх суспільний статус; специфіка відносин у сім'ї: як ставляться батьки один до одного, до дитини; традиції сімейного виховання);

- поведінка групи однолітків у ЗДО і специфіка спілкування з однолітками поза стінами дитячого садка) [6].

До переліку суб'єктивних факторів входять стан здоров'я, вікові та особистісні характеристики дітей, рівень підготовки, що відображає готовність дитини прийняти нові, невідомі життєві етапи. Об'єктивні та суб'єктивні фактори існують у тісному взаємозв'язку, виявляють себе в інтенсивній взаємодії та можуть надавати як позитивний, так і негативний вплив на процес адаптації дітей раннього віку. Адаптація як пристосування організму до незвичайної обстановці включає у собі велику область відповідних реакцій індивіда, зумовлених його психофізіологічними і особистісними якостями, конкретним типом сімейних відносин та умов виховання, а дитини і умов перебування у ЗДО.

До 2-3 років у дитини, як відомо, немає вираженої потреби спілкуватися з однолітками, оскільки ця ніша спілкування зайнята батьками чи близькими людьми. Тому звичайні, можливо більш емоційно збудливі, вразливі або прив'язані до сім'ї діти можуть важче адаптуватися до дитячого садка, тому що у них відбувається афектна реакція на подразник у вигляді розлуки з будинком, а рівноцінна заміна відсутня або до неї дитина ще не звикла. У зв'язку з цим психолого-педагогічні принципи адаптації дітей раннього віку до дошкільної установи спираються на його індивідуально-психологічні та вікові особливості, критерії «ризик», які можуть перешкоджати успішній адаптації. Вони реалізуються у психолого-педагогічному супроводі процесу адаптації дітей у просторі ЗДО, організації

взаємодії ЗДО та сім'ї, проведенні психолого-педагогічних консультацій з батьками та вихователями щодо проблеми адаптації.

Отже, дитячий дошкільний заклад має бути реальною, а не декларованою відкритою системою, що зобов'язує батьків та педагогів вибудовувати свої відносини на основі кооперації та довіри, виходячи виключно з інтересів дітей. У контексті проблеми адаптації це емоційне благополуччя. Успіх такої кооперації залежить багато в чому від взаємних установок сім'ї та дитсадка. При цьому допомоги один одному в період адаптації дитини дошкільної організації потребують обидві сторони – і дитячий садок, і сім'я. Тобто це взаємна потреба. Однак ця потреба буває часом розмитою, а мотиви взаємодії сім'ї та дитсадка не завжди корелюють. З цього випливає, що необхідно створювати умови, що сприяють взаємному задоволенню цієї потреби обох учасників педагогічного процесу, що, безумовно, сприятиме подолання «адаптаційного синдрому».

1.3. Проблеми та особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти

Унікальність і самоцінність дошкільного періоду зумовлюють особливе ставлення вчених та практиків дошкільної освіти до наявних проблем та способів їх вирішення, насамперед, в організації процесу адаптації дитини до дошкільної освітньої організації. Це пов'язано з необхідністю враховувати можливості нервово-психічного розвитку дитини при здійсненні виховно-освітніх впливів, а також сучасні уявлення про цілі та завдання педагогіки раннього віку.

Проблема взаємодії з батьками в період адаптації дитини раннього віку перебуває в центрі уваги психолого-педагогічних досліджень та практики роботи дошкільних освітніх організацій (Н. Баріна [1], Н. Белінова [1], І. Бикова [1], О. Куракіна [20], А. Найбауер [20], Ю. Пістун [22] тощо)

Взаємодія у сфері педагогічного знання розкриває сутність особистісних контактів учасників професійної та виховно-освітньої діяльності з погляду взаємної активності та співпраці педагогів та вихованців; взаємності зв'язку, що зумовлює вплив суб'єктів друг на друга; узгодженої діяльності учасників взаємодії щодо досягнення спільних цілей, результатів, вирішення значущої для них проблеми або завдання, реалізації будь-якої спільної роботи. Важливими особистісними проявами, що відбуваються в освітньому просторі, стають взаємні зміни суб'єктів освіти, взаємне збагачення учасників освітнього процесу в різних сферах діяльності, що виявляються в особливостях поведінки, діяльності, відносинах, настановах.

В особистісно-орієнтованій моделі освіти мета педагогічної взаємодії визначається як забезпечення почуття психологічної захищеності, довіри, радості, розширення «ступеня свободи» та розвитку індивідуальності суб'єктів взаємовідносин, їх прав та здібностей.

У цьому важливо підкреслити: особливість педагогічного взаємодії за умов дошкільної освітньої організації у тому, що його результатом стає система перетворень особистості педагога, батьків, вихованців, як суб'єктів цієї взаємодії, що з встановленням та розвитком міжособистісних відносин і можливістю управляти виховно-освітнім процесом та поведінкою.

Педагогічні аспекти взаємодії батьків вихованців та педагогів вивчалися Н. Баріна [1], Н. Белінова [1], І. Бикова [1], О. Куракіна [20], А. Найбауер [20], Ю. Пістун [22] тощо. Вченими підкреслюється значимість такого чинника, як визнання суб'єктного досвіду дитини та її батьків. Саме індивідуальність та самобутність дитини виступають головною цінністю освіти, сприяючи особистісному зростанню та розвитку.

Таким чином, взаємодія батьків та педагогів у процесі виховання дошкільнят є взаємною діяльністю та передбачає відповідальність дорослих,

спрямовану на залучення дітей до простору культури, розуміння її цінностей та смислів.

Як зазначається у ДОС ДО, основою розробки нової концепції взаємодії сім'ї та дошкільної освітньої організації є така ідея: за виховання дітей несуть відповідальність батьки, проте інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, направити, доповнити їх виховну діяльність [10]. Це підвищує важливість створення у дошкільній освітній організації таких умов, які забезпечують співпрацю, взаємодію та довірливість відносин педагогів із сім'ями вихованців з метою досягнення якості у вихованні та освіті дитини.

Значним аспектом аналізованої проблеми є положення вчених про позитивну роль взаємодіючих дорослих у процесі виховання та розвитку дитини, оскільки конструктивний характер взаємодії позитивно впливає на фізичне, психічне та соціальне здоров'я дитини. Отже, характер просування та розвитку дитини (успішне, пов'язане з придбанням нової якості життя або неуспішне, що призводить до наслідків для здоров'я) багато в чому обумовлений характером взаємодії, що складається між дошкільною освітньою організацією та сім'єю.

Однак у сучасній системі дошкільної освіти вченими та практиками визначаються фактори, що знижують якісні характеристики процесу взаємодії учасників відносин. До таких факторів відносять:

- пріоритет виробничих і громадських завдань, який тривалий час панує в нашій країні, практично переклав відповідальність за дітей та їх виховання на суспільство та значно знизив виховні можливості та функції сім'ї;

- збереження суперечності між матеріальними та духовними запитами сім'ї, сімейними та виробничими обов'язками жінки та чоловіки призводять до зниження статусу матері та батьківства, як найважливішого інституту соціалізації дитини;

- зниження у багатьох батьків довіри до вихователів, їх не задоволеність якістю освітніх та виховних послуг;
- прагнення частини батьків до необґрунтованого збільшення своїх запитів, пов'язаних з організацією додаткових освітніх послуг без урахування індивідуальних можливостей та вікових особливостей дітей;
- посилення конкуренції між дошкільними освітніми організаціями різних форм власності;
- труднощі, які відчуються педагогами щодо актуального змісту, методів і технологій взаємодії з батьками; тощо.

Вирішення зазначених проблем можливе лише за спільних зусиль дошкільної освітньої організації та сімей вихованців, що актуалізує необхідність побудови конструктивного діалогу, заснованого на принципах співпраці, співдружності, взаємодопомоги та відповідальності.

Аналізуючи сутнісні характеристики взаємодії як соціально-педагогічного процесу, важливо відзначити його функцію, що гармонізує, що дозволяє перейти на новий рівень розвитку відносин.

У цьому значущими видаються дослідження, які розкривають вплив взаємодії всіх учасників відносин, що у дошкільної освітньої організації (педагогів, педагогічного колективу дошкільної освітньої організації та батьків) процеси оптимізації сімейної соціалізації вихованців і які розкривають технологію співробітництва.

Контент-аналіз досліджень процесу взаємодії між педагогами, батьками та вихованцями дозволяє виділити функціонально-рольовий та особистісний аспекти. Функціонально-рольовий аспект пов'язаний з реалізацією конкретних функцій та соціальних ролей. Особистісний аспект обумовлений індивідуальними особливостями, досвідом та впливає на становлення та розвиток, насамперед, мотиваційно-ціннісної сфери особистості.

Осмислення поняття «взаємодія» свідчить, що це досить складний, багатоплановий та багатогранний процес взаємної активності та співпраці, успіх якого зумовлений навчально-виховною діяльністю, цілями навчання та виховання у контексті педагогічної діяльності. Дане положення розкриває взаємодію з точки зору спілкування як процесу встановлення та розвитку контактів для людей, що породжується потребами в спільній діяльності і включає обмін інформацією (інформаційний процес), вироблення єдиної стратегії взаємодій, взаємного сприйняття, співпереживання та розуміння один одного. До спілкування виступає комунікація, а формою – процес взаємодії.

Таким чином, укладаючи все вищевикладене, взаємодію між учасниками виховно-освітніх відносин (педагогами, батьками та вихованцями) можна визначити як особливу форму зв'язку із взаємного збагачення різних сфер діяльності, що мають соціально значущий характер.

Висновки до першого розділу

У першому розділі роботи були описані теоретичні засади вивчення умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Охарактеризований ранній розвиток дітей у контексті сучасної освіти. Визначено, що враховуючи сучасні тенденції педагогіки раннього дитинства основою вдосконалення якості освітньої діяльності в ЗДО, є компетентнісні та діяльнісні підходи. Дані підходи визначають ракурс освітнього середовища як простору соціалізації дитини раннього віку та її структурних компонентів, де пріоритетним параметром є характер, зміст та способи взаємодії дорослого з дитиною для досягнення цільових орієнтирів. Діяльнісний підхід орієнтує педагогів на спостереження та аналіз поведінки дітей, а не на результати виконання спеціальних завдань.

Розкриті питання психолого-педагогічного аспекту проблеми адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Виділено, що дитячий дошкільний заклад має бути реальною, а не декларованою відкритою системою, що зобов'язує батьків та педагогів вибудовувати свої відносини на основі кооперації та довіри, виходячи виключно з інтересів дітей. У контексті проблеми адаптації це емоційне благополуччя. Успіх такої кооперації залежить багато в чому від взаємних установок сім'ї та дитсадка. При цьому допомоги один одному в період адаптації дитини дошкільної організації потребують обидві сторони – і дитячий садок, і сім'я.

Описані проблеми та особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти. Окреслено, що осмислення поняття «взаємодія» свідчить, що це досить складний, багатоплановий та багатогранний процес взаємної активності та співпраці, успіх якого зумовлений навчально-виховною діяльністю, цілями навчання та виховання у контексті педагогічної діяльності. Дане положення розкриває взаємодію з точки зору спілкування як процесу встановлення та розвитку контактів для людей, що породжується потребами в спільній діяльності і включає обмін інформацією (інформаційний процес), вироблення єдиної стратегії взаємодій, взаємного сприйняття, співпереживання та розуміння один одного. До спілкування виступає комунікація, а формою – процес взаємодії.

Також були розглянуті методичні особливості створення умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Аналізуючи адаптацію дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти як об'єкт міждисциплінарних досліджень: аналіз соціально-психологічних факторів, виділили, що педагогічний аспект вивчення процесу адаптації дітей до ЗДО як міждисциплінарного об'єкта полягає в тому, що, незважаючи на високі вимоги Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО), які пред'являються до кадрового забезпечення дошкільних

організацій, вихователі дитячих садків не виявляють готовність до організації освітнього процесу на основі індивідуального та диференційованого підходу до дітей, які зазнають труднощів у адаптаційний період. Таким чином, визначаємо, що соціально-психологічні фактори, які становлять особливості відносин дітей – вихованців ЗДО з батьками та педагогами, роблять значний внесок у процес адаптації дітей до умов дошкільної освітньої організації. Адаптацію до ЗДО слід перспективно розглядати як міждисциплінарний об'єкт вивчення з урахуванням медичного, соціально-громадського, соціального, педагогічного та соціально-психологічного аспектів.

Описуючи методичний супровід педагогів у розвитку дітей раннього віку, визначили, що сутність методичного супроводу полягає у наданні допомоги педагогам у виборі шляхів вирішення проблем, що виникають у ситуації освітньої діяльності. При організації такого супроводу важливо враховувати не лише проблеми, а й успіхи вихователів, результати їхньої педагогічної діяльності, рівні професійної компетенції у вихованні та навчанні дітей, пріоритетні прагнення, інтереси та потреби, професійний досвід. Методичний супровід вихователів у розвитку дітей від року до трьох років включає розробку методичних рекомендацій щодо проведення діагностики у групах раннього віку, проектування розвиваючого предметно-просторового середовища, організації різних видів дитячої діяльності, співпраці з батьками вихованців. Основними формами методичного супроводу є індивідуальні та групові консультації, майстер-класи, семінари-практикуми, круглі столи, педагогічні майстерні наставників, що сприяють розвитку професійної компетентності педагогів у вихованні та навчанні дітей раннього віку.

Характеризуючи створення соціально-педагогічного середовища адаптації дітей раннього віку до дошкільної освіти, окреслили, що соціально-педагогічне супроводження адаптації дошкільнят до середовища дошкільної освітньої організації слід розглядати як систему цілеспрямованої професійної

діяльності, орієнтованої на створення сприятливого середовища, що сприяє успішному навчанню, вихованню та соціалізації дітей у адаптаційний період. Обов'язковими умовами ефективності реалізації зазначеної системи діяльності є її безперервність та послідовність проходження різноспрямованих за цілями та змістом етапів на основі інтеграції всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Розглядаючи організаційно-методичні основи взаємодії педагогів з батьками у дошкільній освіті, зробили висновки, що досягнення високого рівня взаємодії педагогів та батьків підвищує конкурентоспроможність ЗДО у соціальному та професійному оточенні. Це положення зумовлює особливу роль управлінської та соціальної компетентності керівника у встановленні правових механізмів взаємодії між сім'єю та ЗДО, між педагогами та батьками на основі стратегії співробітництва та партнерства. Професійно організований процес взаємодії педагогів із сім'ями вихованців забезпечує спільне виявлення та вирішення проблем виховання та розвитку дитини. Результати цього процесу можна визначити такими показниками, як: залучення батьків вихованців у процес виховання та розвитку: підвищення інтересу до діяльності педагогів, збільшення характеру питань з проблем виховання та розвитку дитини, активну участь у спільних педагогічних заходах; розуміння батьками необхідності єдності вимог та здійснення явлення наступності з педагогами з виховання та розвитку дітей: усвідомлення ролі сімейного виховання та значущості професійної діяльності педагогів, прагнення аналізу досвіду сімейного виховання, його тиражування; громадська думка батьків до виховно-освітньої діяльності педагогів: позитивне ставлення до педагогів та ЗДО

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти як об'єкт міждисциплінарних досліджень: аналіз соціально-психологічних факторів

В умовах розвитку сучасного суспільства з його трансформаційними процесами та прискоренням темпу життя, появою нових вимог, що пред'являються до людини суспільством, особливу значущість набувають її здатності до швидкої та легкої адаптації до змінних умов.

Заклад дошкільної освіти (ЗДО) – перший соціальний інститут, який вимагає від дитини активізації адаптаційних можливостей. Від здатності до швидкої та легкої адаптації дитини до ЗДО залежатиме не лише її емоційне благополуччя, набуття первинного досвіду соціалізації, а й подальший розвиток у цілому.

Завдання оптимізації процесу адаптації дітей до дошкільної освітньої організації неможливо вирішувати без накопичених знань в інших науках. Без розуміння природи, причинності, факторів «зриву» адаптації як одночасно психологічного та соціального за можливими результатами явища неможливо забезпечити ефективну організацію освітнього процесу у дитячому садку. Таким чином, адаптація дитини до дошкільної освітньої організації може розглядатися з позиції низки аспектів: медичного, соціально-громадського, соціального, педагогічного та соціально-психологічного розуміння.

З позиції медичної проблематики слід зазначити, що зміна соціальної ситуації розвитку дитини вимагає від неї не лише прийняття норм, правил та вимог дошкільної організації, а й активізації всіх функціональних систем

організму. За даними Міністерства охорони здоров'я, останніми роками збільшився показник захворюваності дітей від 0 до 14 років. Найбільша кількість захворювань пов'язана з інфекційними хворобами, захворюваннями органів дихання, опорно-рухового апарату, зору та нервової системи. Ці дані свідчать про загальну фізичну ослабленість дітей і, як наслідок, зниження адаптаційних можливостей.

Очевидно, що через загальну фізичну ослабленість збільшується кількість дітей з тяжкою формою адаптації. Ці дані підтверджуються практичним досвідом та результатами спостереження за процесом адаптації у дошкільних освітніх організаціях спеціалістами дитячого садка.

Соціально-суспільний аспект залежить від термінів повернення матері до трудової діяльності для виконання своїх перерваних трудових обов'язків та професійного розвитку від швидкості перебігу адаптаційного періоду. Матері дітей з тяжкою формою адаптації більш тривалий термін не мають можливості приступити до своєї професійної діяльності, і, як наслідок, у сім'ях виникає загальна емоційна напруга.

У сучасних дослідженнях виділено аспекти, що впливають на успішність процесу адаптації дітей до умов ЗДО. До них відносяться систематичні відвідування дитячого садка, схильність дітей до предметної та ігрової діяльності, збіг домашнього режиму дня з режимом у дитячому садку, наявність старших дітей у сім'ї. Ускладнюють процес адаптації слабке здоров'я дітей та надмірна опіка з боку батьків.

У соціальному плані вивчення процесу адаптації як міждисциплінарного об'єкта дослідження необхідно відзначити, що в ранньому дитинстві психічний розвиток дитини, у свою чергу, відрізняється високим темпом і значною мірою залежить від різних факторів соціальної ситуації розвитку, серед яких провідну роль відіграють відносини з дорослими (у ранньому віці, як правило, з матір'ю). Невипадково вивчення впливу дитячо-батьківської взаємодії на розвиток психіки дитини ведеться як

у вітчизняній психології, так і за кордоном, вже досить давно. Основними напрямками розробки даної проблеми є дослідження психологічних характеристик матері, які сприяють створенню сприятливих умов розвитку психіки дитини, вивчення впливу стилів виховання на нервово-психічний розвиток дітей, формування індивідуально-психологічних особливостей особистості. В даний час велика увага приділяється аналізу та вивченню питань, пов'язаних із формуванням емоційної прихильності матері та дитини.

Педагогічний аспект вивчення адаптації дітей до ЗДО пов'язаний, насамперед, з готовністю педагогів до організації освітнього процесу таким чином, щоб він максимально сприяв успішній адаптації [34].

Проблема адаптації до ЗДО розглядається як міждисциплінарний феномен, який має значущість з позицій медичної, соціально-суспільної, соціальної, педагогічної та соціально-психологічної проблематики. Автори (Н. Авдєєва [1;2], Н. Белінова [3;4;5], І. Бічева [6-14], Н. Віноградова [20;21], Л. Галігузова [22;23;24], Л. Мардахаєв [37;38] тощо) ставили перед собою завдання проблематизування питання про специфіку та загальні закономірності проблеми адаптації дітей раннього віку до умов дошкільної організації, опис соціально-психологічних факторів адаптаційного процесу, які пов'язані з особливостями ставлення до дітей – вихованців ЗДО з боку значущих дорослих – батьків і педагогів. Вченими було проведено дослідження особливостей материнської взаємодії з дітьми раннього віку, що характеризуються тяжкою формою адаптації до умов дошкільної освітньої організації. При дослідженні дитячо-материнських відносин ми наголосили на вивчення ставлення матері до сімейної ролі, особливостей материнського ставлення до дитини, специфіки емоційної взаємодії та внутрішньосімейного виховання.

У ході дослідження були зроблені висновки, що у дітей з тяжкою формою адаптації до дитячого садка визначається звична дитині специфіка дитячо-материнської взаємодії. Матері схильні до гіперпротекції та

потурання, у них спостерігається (на відміну від інших випадків – без спотворення адаптивного процесу) дефіцит заборон, вимог та зобов'язань щодо дітей. Вони відчують себе з дитиною єдиним цілим, прагнуть захистити її від труднощів та неприємностей життя, (постійно відчуючи) виявляють тривогу за нього. Також матері, чії діти мають труднощі в період адаптації, прагнуть надмірної турботи (гіперопеки) і відрізняються зайвою концентрацією на дитині та невпевненістю у своїх батьківських здібностях [40, с.49].

Материнське ставлення до своєї дитини виявляється у виховних позиціях, а й у особливостях емоційної взаємодії в діадах «мати — дитина». При їх об'єктивізації ми виходили з описаних в даний час різних аспектів ранніх емоційних зв'язків та їх порушень, представлених у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів ([2]; [16]; [17]; [28]), проте відзначили, що процесу емоційної взаємодії матерів та їх дітей віком від двох до трьох років приділено недостатньо уваги.

Науковцями відзначено, що у матерів виявлено найвищі значення прояву якостей, які входять у блок емоційного прийняття дитини та найменші значення якостей, що утворюють блок поведінкових проявів емоційної взаємодії. Ці результати констатують, що при тенденції відчувати позитивні почуття при взаємодії з дитиною, високої чутливості до її емоційного стану, багато матерів відрізняються виховною невпевненістю та непослідовністю поведінкових проявів емоційної взаємодії.

Привертають увагу високі показники такого параметра блоку поведінкового прояву емоційного взаємодії, як «прагнення до тілесного контакту». Це свідчить про те, що матері мають високу потребу у різних формах тілесного контакту зі своєю дитиною, відчують за рахунок цього задоволеність від емоційної взаємодії з нею.

Поведінковий блок взаємодії стає найбільш дисгармонійним за своєю внутрішньою структурою у всіх жінок залежно від типу їхнього батьківського ставлення до своєї дитини [29, с.52].

Також отримані науковцями дані доводять, що більшості матерів притаманне розуміння причин різних емоційних станів дитини, безумовне прийняття, прагнення динамічно надавати емоційну підтримку дитині. Матері, чиї діти мають труднощі в адаптаційний період, прагнуть заохочувати старання дитини, а також високо оцінюють її особистісні результати та досягнення. Слід зазначити, що з високого ступеня емоційності у спілкуванні та безумовному прийнятті матері відрізняються також надмірною турботою та зайвою концентрацією на дитині. Загальну оцінку такого вибору материнської поведінки можна визначити як гіперопіка.

Методистами було зроблено висновок, що вихователі, які зазнають труднощів у побудові ефективної взаємодії з дітьми, що мають зриви адаптації, характеризуються такими особливостями:

- недостатнім рівнем комунікативного контролю свого спілкування з дітьми за високих показників комунікативної толерантності (вихователям не властиво постійно стежити за собою в ситуації взаємодії та спілкування, але разом з тим вони не мають труднощів у спонтанності самовираження);

- «жертвовою» позицією у спілкуванні з дітьми (у такому разі спілкування з дитиною може сприйматися як необхідність та не викликати живого інтересу);

- емоційністю, сприйнятливістю, вразливістю, мотиваційною нестійкістю та сентиментальністю;

- недостатнім рівнем контролю над зовнішніми проявами емоцій та низькою здатністю до управління своїми та чужими емоційними проявами, тобто мають низький рівень емоційного інтелекту;

- мотивацією схвалення (тобто більшість вихователів відрізняється бажанням отримати схвалення своїх слів та вчинків).

На наш погляд, зміна ставлення до дошкільної освіти батьківською громадськістю пов'язані зі зниженням довіри батьків до організації освітнього процесу в ЗДО і побічно підтверджують наш висновок про зміну в системі дитячо-батьківської взаємодії та неготовністю педагогічного колективу до реалізації диференційованого підходу до освітнього процесу в дитячому садку.

Крім цього, висновки за результатами дослідження у вибірці педагогів вказують на те, що педагогічний аспект вивчення процесу адаптації дітей до ЗДО як міждисциплінарного об'єкта полягає в тому, що, незважаючи на високі вимоги Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО), які пред'являються до кадрового забезпечення дошкільних організацій, вихователі дитячих садків не виявляють готовність до організації освітнього процесу на основі індивідуального та диференційованого підходу до дітей, які зазнають труднощів у адаптаційний період. Таким чином, визначаємо, що соціально-психологічні фактори, які становлять особливості відносин дітей – вихованців ЗДО з батьками та педагогами, роблять значний внесок у процес адаптації дітей до умов дошкільної освітньої організації. Адаптацію до ЗДО слід перспективно розглядати як міждисциплінарний об'єкт вивчення з урахуванням медичного, соціально-громадського, соціального, педагогічного та соціально-психологічного аспектів.

2.2. Методичний супровід педагогів у розвитку дітей раннього віку

Раннє дитинство – особливий період у житті дитини. Даний період має ряд якісних фізіологічних та психічних особливостей, що визначають зміст та методи виховання та потребують створення для дітей спеціальних умов життя (Л. Галігузова [22;23;24], І. Лімонова [36], К. Печора [43;44], Е. Смирнова [50] тощо). Характеризуючи дитину раннього віку, слід зазначити інтенсивність фізичного та психічного розвитку, підвищену ранимість

організму, недостатню морфологічну та функціональну зрілість органів та систем, великі індивідуальні відмінності, сенсомоторну потребу, недосконалість нервових процесів тощо [2]. Вік від року до трьох років називають сензитивним періодом, коли дитина, як губка, вбирає все, що її оточує. Вся її діяльність підпорядкована провідній потребі пізнання навколишнього світу та себе у ньому.

Питання розвитку дітей раннього віку почало активно обговорюватися з виходом Закону про освіту, в якому було відзначено можливість здобуття дошкільної освіти в освітніх організаціях, починаючи з двох місяців [27]. Обновилися комплексні освітні програми, включивши у свої розділи дитячий та ранній вік. З'явилися програми виключно для дітей раннього віку. Питання раннього розвитку стали порушуватися на науково-практичних конференціях. Разом про те, нині накопичилося безліч невирішених проблем у цьому напрямі освітньої діяльності. Практика роботи в дошкільних освітніх організаціях показує, що вихователі, які здійснюють у своїй професійній діяльності виховання та навчання дітей від року до трьох років, більшою мірою потребують підтримки та супроводу.

У зв'язку з цим, як один з факторів розвитку компетентності педагогів у питаннях раннього дитинства можна виділити проектування ефективної системи методичного супроводу педагогів ЗДО у розвитку дітей раннього віку. Аналіз поставленої науковцями проблеми дозволив виявити такі протиріччя:

- на науково-теоретичному рівні – між актуалізацією проблеми розвитку дітей раннього віку і недостатньою розробленістю теоретичних положень для її вирішення;

- на соціально-педагогічному рівні – між вимогою до забезпечення нової якості побудови освітнього процесу в групах раннього віку та недостатнім ступенем готовності вихователів до цього процесу;

- на науково-методичному рівні – між значним потенціалом методичного супроводу педагогів у розвитку дітей раннього віку та недостатньою увагою до його організації у дитячому садку.

Для реалізації мети та завдань методичного супроводу педагогів у розвитку дітей раннього віку в ЗДО визначено методологічну основу даного процесу, що представляє сукупність аксіологічного, суб'єктово-середовищного та інтегративного підходів.

Аксіологічний підхід дозволяє спроектувати зміст та інструментарій методичної діяльності в ЗДО у конкретних умовах відповідно до ціннісних установок вихователів. Ми маємо на увазі цінне ставлення педагогів до своєї професії та до роботи в групах раннього віку. Важливо розуміння значущості раннього дитинства задля її подальшого розвитку і можливості виховання дітей із перших місяців життя.

З позицій суб'єктно-середовищного підходу освітнє середовище є фактором розвитку активності педагогів у професійній діяльності. В рамках нашого дослідження важливо виділити три основні механізми такого впливу:

- насичення середовища матеріальними та психолого-педагогічними умовами для розвитку активності методичної служби та вихователів;
- забезпечення ефективного функціонування всіх напрямів взаємодії суб'єктів освітніх відносин;
- сприяння розширенню їхнього суб'єктного поля в освітньому процесі.

У такому разі даний підхід орієнтований на становлення педагогів ЗДО як суб'єктів, які саморозвиваються [9].

Методичний супровід педагогів у контексті інтегративного підходу розглядається як процес педагогічної інтеграції напрямків, засобів, форм та методів методичної роботи у дитсадку. Методист при цьому повинен вміло здійснювати раціональний вибір способів досягнення освітніх результатів, за

яких кожен вихователь буде готовий до самостійного перенесення насамперед засвоєних професійних умінь у нову освітню ситуацію з дітьми раннього віку та їхніми батьками.

Звернемося до результатів дослідження, які були проведені раніше студентами та викладачами ІДГУ, думки педагогів ЗДО м. Ізмаїл та Ізмаїльського району щодо встановленої нами проблематики. В результаті анкетування вихователів виявлено низку проблем раннього виховання дитини та визначено шляхи їх вирішення. Відповіді вихователів вказали на необхідність розробки рекомендацій щодо оцінки якості освіти у групах раннього віку. Нині гостро постають питання визначення методології цього процесу, вибору критеріального апарату визначення рівнів розвитку дітей від року до трьох років. Зазначимо, що рання діагностика найчастіше сприяє виявленню особливих освітніх потреб дітей раннього віку та надання їм своєчасної корекційної, психолого-педагогічної та медико-соціальної допомоги.

При цьому важливо враховувати такі вікові характеристики, як недосконалість нервових процесів (переважання збудження над гальмуванням), що виявляється у особливостях поведінки. Діти легко збудливі, багато рухаються, нездатні до очікувань, їм легше що-небудь зробити, ніж утриматися від дії [8].

Грамотно проведений моніторинг є основою для подальшого планування освітньої діяльності. У межах комплексно-тематичної моделі планування методична служба ЗДО пропонує вихователям керуватися певними чинниками під час виборів теми. Це можуть бути:

- реальні події, що викликають інтерес у дітей раннього віку (наприклад, поява групи нової іграшки);
- уявні події з художньої літератури (зустріч колобка з лисицею);
- спеціально змодельовані педагогом ситуації (знайомство дітей з новим конструктором) тощо.

Такий план повинен включати всі культурні практики за сприяння дорослої та дитини, бути компактним та візуально доступним для огляду.

Не менш важливою професійною проблемою, стало проектування предметно-просторового середовища та розвиваючого середовища. Освітня практика показує, що середовище так і не стає «третім учителем», недостатньо продумане, існують необґрунтовані для дітей заборони. Водночас, вихователями груп раннього віку відзначені пріоритетні вимоги до середовища у дитячому садку: це різноманітність ігрового та дидактичного матеріалів, доступність, емоціогенність, яскравість та барвистість, задоволення природної рухової активності дітей раннього віку.

БКДО містить конкретні вимоги до предметного середовища, які дають ефект, що розвиває. Разом з тим, багато педагогів зазнають труднощів у проектуванні середовища з урахуванням його поліфункціональності та трансформативності. У зв'язку з цим для надання допомоги вихователям у створенні ігрового простору груп раннього віку розроблено модульний дидактичний набір «Піклер», універсальний дидактичний набір «Фросія», дидактичний набір «Валіза» тощо. Такі ергономічні набори безпечні, легко трансформуються, забезпечують можливість поступального розвитку дітей раннього віку. Головне завдання методистів – супровід педагогів у їх використанні під час реалізації завдань фізичного, пізнавального, мовного, соціально-комунікативного та художньо-естетичного розвитку вихованців ЗДО.

Ще одним важливим аспектом методичного супроводу є співпраця із сім'ями вихованців. В даний час особливої актуальності набуло питання допомоги батькам, чії діти з якоїсь причини не відвідують дошкільну освітню організацію. На наш погляд, доцільно розглянути можливість організації гувернерської служби на базі дитячого садка, діяльності консультаційних центрів ЗДО, розробки конструктора «Віртуального дитячого садка» [5].

Дитячий садок має стати відкритою освітньою системою. Сьогодні ми спостерігаємо безліч різноманітних форм взаємодії із сім'єю. У науці вони представлені у різних класифікаціях з різних підстав: інформативні, навчальні, дослідницькі, колективні та індивідуальні, прямі та непрямі, традиційні та нетрадиційні. Таких форм досить багато. Складно сказати, які з них є ефективними, а які — ні. Вихователь стикається з різними ситуаціями, зустрічає різних батьків. Головне завдання – сформувати вміння здійснювати вибір конкретного способу взаємодії, виходячи з ситуації, що склалася. «Готових рецептів» ніхто не дасть. У зв'язку з цим, сучасному дитячому садку потрібен мислитель, що вміє здійснювати раціональний вибір; потрібні комунікативні вміння, знання дитячої психології, етичних норм у комунікації тощо.

Методична служба має побудувати струнку систему співпраці з батьками (це може бути модель, перспективний план взаємодії). Робота повинна бути не час від часу. Це постійний обмін інформацією. Контакт встановлений, його потрібно підтримувати.

У Ізмаїльському державному гуманітарному університеті здійснюється професійна підготовка тих, хто навчається за магістерською програмою методичного супроводу у дошкільній освіті. У рамках її реалізації проводяться круглі столи з обговоренням актуальних питань методичної діяльності ЗДО Ізмаїла та всієї Одеської області. Зазначимо найважливіші завдання співпраці з сім'єю, які обговорюють магістранти, педагоги та методисти ЗДО:

- проведення в методичному кабінеті лекторіїв, консультацій, круглих столів;
- планування співпраці з батьками з урахуванням кадрових, матеріально-технічних та методичних ресурсів, з одного боку, з іншого — запитів батьків, їх мотивації, очікувань;

- підготовка візитної картки ЗДО (інформація про роботу дитячого садка, освітні програми, напрямки освітньої діяльності, досягнення, нагороди);

- планування роботи з підвищення професійної компетентності педагогів (курси підвищення кваліфікації та внутрішньо-організаційне навчання).

Особливу увагу, на нашу думку, слід звернути на методичну допомогу молодим спеціалістам у період їхньої адаптації до умов ЗДО. Як правило, саме в цей період починають виникати складності взаємодії з батьками (недовіра, страх, відсутність досвіду, складність децентрації). У зв'язку з цим методична служба покликана організувати ефективне наставництво. Зазначимо, що досвідчені наставники поведуться по-різному. Одні більше розмовляють, налаштовуючи молодих педагогів працювати з малюками, інші більше контролюють, перевіряють. Такі форми наставництва не дозволяють вихователю повною мірою увійти до корпоративної культури дитячого садка та визначити систему цінностей педагогічного колективу.

У зв'язку з цим, пріоритетними завданнями методичної служби у цьому напрямі є організація педагогічних майстерень. Передові педагоги ЗДО (майстри) демонструють свої методичні знахідки у межах колективних переглядів із обговоренням.

Під керівництвом досвідченого педагога молодий фахівець запозичує педагогічний досвід та переносить його в умови своєї професійної діяльності. На заключному етапі доцільно організувати показ відкритих занять чи захист проектів, де демонструються досягнення [1].

Разом з тим, в умовах нового цифрового освітнього середовища є сенс розглянути використання дистанційних форм взаємодії з батьками (наприклад, консультації з використанням системи Zoom, розробка інтерактивних освітніх маршрутів тощо). Сайт дитячого садка може стати методичним майданчиком співпраці із сім'ями вихованців. Можна розробити

окрему інформаційну сторінку для груп раннього віку, створити інтернет-журнал для обговорення подій із життя конкретної групи, тематичний дайджест-журнал із консультаціями спеціалістів (психологів, логопедів, дефектологів), електронну бібліотеку для батьків. Критеріями ефективності такого співробітництва на першому етапі може стати зацікавленість батьків, їхні питання, сумніви, а далі активна участь у спільних заходах, ініціатива у взаємодії.

З іншого боку, відзначено значення гри у розвитку дітей раннього віку. Безперечно, гра важлива для дитини, але не можна забувати про провідні види діяльності в дитячому віці (емоційне спілкування з близькими дорослими) та в ранньому віці (предметно-маніпулятивна діяльність). Вихователь групи раннього віку повинен у повній мірі опанувати методику їх організації. На нашу думку, чим молодша дитина, тим вище має бути рівень професіоналізму педагога. Один із способів підвищення рівня компетентності педагогів у розвитку дітей від року до трьох років є практико-орієнтовані курси підвищення кваліфікації з використанням системи стажувальних майданчиків та внутрішньо-організаційне навчання.

У системі методичного супроводу педагогів значну роль можуть зіграти семінари-практикуми, що передбачають обговорення різних точок зору, розбір проблемних ситуацій та дозволяють виробити єдину педагогічну позицію щодо певного питання. Крім того, ділові ігри дозволяють вихователям ранніх груп включитися у вирішення ситуаційних педагогічних проблем, особливо в період адаптації дітей до умов дитячого садка. Зазначимо, що саме цей період особливо складний для дитини, педагога та батьків. Тяжкий ступінь адаптації відрізняється тим, що діти пригнічені, погано сплять, довго і тяжко хворіють, знижується апетит і рівень мовної активності. Ситуаційні ділові ігри дають можливість педагогам визначити правильну стратегію професійних дій у період, коли дитина вередує або агресивно веде себе по відношенню до однолітків, коли батьки тривожно-

недовірливі або конфліктують. Після проведення таких ігор важливою є рефлексія, обговорення проблемної ситуації, способів її вирішення, можливостей використання даних способів у щоденній професійній діяльності.

Крім того, методична служба може запропонувати проведення серії індивідуальних та групових консультацій на актуальні теми: «Хвороби малюків та їх профілактика», «Труднощі та режимних моментів», «Похвала та осуд», «Дитячі конфлікти» тощо. Освітня практика показує, що в таких консультаціях найчастіше використовується лише інформаційна модель супроводу. У зв'язку з цим, слід наголосити на необхідності запровадження інтерактивних форм, що стимулюють самостійність та пізнавальну активність педагогів, їх взаємодію при вирішенні питань розвитку дітей від року до трьох років.

Таким чином, сутність методичного супроводу полягає у наданні допомоги педагогам у виборі шляхів вирішення проблем, що виникають у ситуації освітньої діяльності. При організації такого супроводу важливо враховувати не лише проблеми, а й успіхи вихователів, результати їхньої педагогічної діяльності, рівні професійної компетенції у вихованні та навчанні дітей, пріоритетні прагнення, інтереси та потреби, професійний досвід [3].

Методичний супровід вихователів у розвитку дітей від року до трьох років включає розробку методичних рекомендацій щодо проведення діагностики у групах раннього віку, проектування розвиваючого предметно-просторового середовища, організації різних видів дитячої діяльності, співпраці з батьками вихованців.

Основними формами методичного супроводу є індивідуальні та групові консультації, майстер-класи, семінари-практикуми, круглі столи, педагогічні майстерні наставників, що сприяють розвитку професійної компетентності педагогів у вихованні та навчанні дітей раннього віку.

2.3. Створення соціально-педагогічного середовища адаптації дітей раннього віку до дошкільної освіти

Успішність розвитку дітей дошкільного віку визначається впливом сукупності зовнішніх та внутрішніх факторів, зокрема навколишнього соціального середовища, реалізованої спеціальної цілеспрямованої діяльності з формування та розвитку певних якостей особистості, а також наявності внутрішнього потенціалу, вираженого у біологічних та спадкових особливостях. У свою чергу включеність дошкільнят до системи соціальних відносин сприяє засвоєнню цінностей, норм поведінки та ролей, що забезпечують адаптацію до умов соціального середовища, що змінюються, у наступні вікові періоди.

Особливу значущість включеність дитини в соціальне середовище набуває в період раннього віку, що охоплює період від 1 до 3 років і характеризується активним дозріванням сенсорних і моторних зон головного мозку, визначаючи тим самим взаємозв'язок його фізичного та психічного розвитку. Відповідно, важливу роль у аналізованій віковий період грає середовище дошкільної освітньої організації, основним завданням якої є створення умов для повноцінного розвитку особистості дітей у різних видах спілкування та діяльності [6].

Сьогодні проблема адаптації дітей раннього віку до середовища дошкільної освітньої організації займає одне з ключових місць у системі психолого-педагогічної науки і практики. Серед значних досліджень відзначаються роботи Л. Божович [15], Л. Виготського [18;19], Л. Галігузова [22;23;24] тощо, що розглядають адаптацію дітей дошкільного віку у чотирьох аспектах: медико-біологічному, психологічному, педагогічному та соціологічному.

Вивчаючи особливості адаптації дітей раннього віку до простору дошкільної освітньої організації, Н. Авдеева відзначає високу ступінь стресогенності, спричинена новою незвичною обстановкою, певним розпорядком дня, обмеженнями у поведінці, а також необхідністю виконання різних вимог та правил [1, с.20]. Крім цього, їй виділяється також якість прихильності дитини до матері як один з основних критеріїв успішності адаптації, відповідно до яких діти поділяються на такі групи, що визначають характер адаптації до освітньому середовищі дошкільної організації [1, с. 21]: діти з надійною прихильністю, які виявляють інтерес до нової обстановці лише у присутності матері; діти з ненадійною тривожно-опірною прихильністю, для яких характерні слабка дослідницька активність до нового середовища навіть у присутності матері та сильний стрес у разі розлуки з нею; діти з ненадійною уникаючою прихильністю, що не заперечують проти догляду матері та не звертають увагу на її повернення. Такі діти часто товариські з незнайомими людьми, але в деяких випадках можуть їх уникати або ігнорувати, як і мати.

У свою чергу І. Лимоною відзначається значущість впливу на адаптацію дітей комплексу соціально-економічних, гігієнічних та екологічних факторів нового середовища, що форсують, на її думку, різні стани дошкільнят, що формують невротичні реакції у вигляді капризів, страхів, відмовитися від їжі і, як наслідок цього, частої захворюваності [36, с.848].

У зв'язку з цим специфіка адаптації дітей до середовища дошкільної організації бачиться дослідником в особистісній адаптації до групи дітей, активної взаємодії з ними та успішному засвоєнні культурних цінностей та норм, сприяють формуванню та розвитку здібностей до здійснення самостійної діяльності у всіх сферах [36, с. 849].

На думку Л. Галігузовий характер адаптації дітей до дошкільної освітньої організації визначається її взаємозв'язком із рівнем розвитку

предметної діяльності [22;23;24]. Зокрема, дослідником наголошується, що тривала та різноманітна ігрова діяльність дітей сприяє їх «Наукові міждисциплінарні дослідження» швидкої та відносно легкої адаптації, тому що для таких дітей характерно вміння встановлювати контакти з будь-якими незнайомими дорослими. У той же час для дітей, що важко адаптуються, властива відсутність ініціативності, допитливості та концентрації на грі. Поряд із впливом рівня розвитку предметної діяльності на адаптацію дитини Л. Галігузовий визначається і ряд таких факторів, як [22]:

- стан здоров'я та фізичного розвитку, що зумовлює наявність адаптаційного механізму, що дозволяє швидше справлятися з труднощами, що виникають;

- вікові особливості, що визначають, що в міру дорослішання дитини ступінь і характер прихильності до матері знижується, що відповідно підвищує ступінь адаптації до нового середовища;

- рівень сформованості спілкування з навколишнім соціальним середовищем, що сприяє встановленню різноманітних зв'язків з іншими дорослими та однолітками.

Подібна думка щодо факторів, що визначають характер перебігу процесу адаптації дітей до дошкільної установи, належить В. Кожевнікової, якою в якості критеріїв благополучної адаптації виділяються емоційна задоволеність і комфорт, що виражаються в адекватності поведінки та виконання вимог середовища [30]. Основними причинами важкого перебігу адаптаційного процесу, на її думку, є несформованість навичок спілкування з незнайомими дорослими, однолітками, а також невідповідність режиму дня серед дошкільної освітньої організації [30, с.100].

Результати досліджень Р. Тонкова-Ямпольської свідчить про наявність у структурі адаптаційного процесу дошкільнят при вступі до дошкільної освітньої організації трьох основних фаз, а саме [52, с. 45]:

- гострої фази, тривалістю близько 1 місяця з характерними різноманітними коливаннями соматичного стану та психічного статусу, , що призводять до зниження апетиту та ваги, підвищеної частоти виникнення респіраторних захворювань, порушень сну, а також регресивних проявам у діяльності та спілкуванні;
- підгострої фази, що триває від 3-х до 5-ти місяців зі зниженою вираженістю соматичних та психічних змін на тлі прояву адекватності в поведінці та уповільненому, порівняно із середніми віковими нормами, темпі психічного розвитку;
- фази компенсації, на яку властиво прискорення темпів психічного та фізичного розвитку.

Враховуючи вплив розглянутих факторів на процес адаптації дітей раннього віку до середовища дошкільної освітньої організації, слід зробити висновок про необхідність створення певного освітньо-виховного середовища, вираженого у формі соціально-педагогічного супроводу, що передбачає інтеграцію всіх його суб'єктів (вихователів, соціального педагога, батьків, дітей) та забезпечує успішний перебіг адаптаційного процесу. Зокрема, С. Корольовою пропонується наступний алгоритм конструювання соціально-педагогічного процесу адаптації дошкільнят, що включає низку етапів [32, с. 52]:

- початковий етап, загальною тривалістю 3 тижні, що передбачає створення творчої групи з числа вихователів, соціального педагога та адміністрації дошкільної освітньої організації. У результаті даного етапу з учасниками творчої групи проводиться робота з організації предметно-розвивального середовища ЗДО з урахуванням особливостей вікового розвитку дітей раннього віку;
- діяльнісний етап тривалістю 3 місяці, що включає діяльність з проведення роботи у формі консультацій та семінарів з вихователями, соціальним педагогом та адміністрацією ЗДО з розробки та організації

розвиваючих занять з дітьми в адаптаційний період за спільною участю їхніх батьків;

«Наукові міждисциплінарні дослідження» – результативний етап тривалістю 6 місяців, що передбачає проведення аналізу педагогічної практики вихователів, соціального педагога та адміністрації щодо супроводження адаптаційного періоду дітей раннього віку до середовища ЗДО.

Таким чином, соціально-педагогічне супроводження адаптації дошкільнят до середовища дошкільної освітньої організації слід розглядати як систему цілеспрямованої професійної діяльності, орієнтованої на створення сприятливого середовища, що сприяє успішному навчанню, вихованню та соціалізації дітей у адаптаційний період. Обов'язковими умовами ефективності реалізації зазначеної системи діяльності є її безперервність та послідовність проходження різноспрямованих за цілями та змістом етапів на основі інтеграції всіх суб'єктів педагогічного процесу.

2.4. Організаційно-методичні основи взаємодії педагогів з батьками у дошкільній освіті

У сучасних умовах у суспільному розвитку особливу увагу приділяють узгодженому взаємодії педагогів та батьків, ефективність якого залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів: стилю виховання дитини в сім'ї, соціального та матеріального становища сім'ї, особистого батьківського досвіду, рівня культури та освіти батьків та педагогів та ін. Значимість дошкільного періоду у вихованні та розвитку дитини вимагає від педагогів та батьків високого рівня розвитку їхньої компетентності та виконання своїх функцій [1, 4, 5]. У той же час, процес взаємодії педагогів та батьків ускладнюється змінами ціннісних орієнтацій сім'ї, завищеними соціальними очікуваннями батьків, низькою культурою

учасників взаємодії та ін. педагогічної культури батьків, що часто призводить до непорозуміння у взаєминах.

Всі ці обставини вимагають серйозного перегляду змісту та організації взаємодії педагогів та батьків в умовах ЗДО. Ключовими напрямками взаємодії педагогів із сім'ями вихованців стає конструктивний діалог вихователів і дорослих, який би допоміг оволодінню батьками конкретними знаннями у сфері виховання, принципами організації виховного процесу, заснованими на визнання за дитиною права на індивідуальність розвитку та повазі її інтересів. Як наголошує Н. Виноградова, взаємодія «як спосіб соціалізації, визначається діалогом суб'єктів, забезпечує єдність та гармонізацію соціальних структур і має кінцеву мету вироблення соціальними групами спільностей та стратегії, спільних дій» [21, с. 31].

Розуміння взаємодії з батьками в контексті професійної діяльності педагогів ЗДО дозволяє інтерпретувати дане поняття як спільно організовану діяльність його учасників щодо досягнення спільних цілей виховання та розвитку дітей. Це передбачає облік принципів, що відображають необхідний рівень підтримки та встановлення продуктивної взаємодії щодо коригування та гармонізації своїх позицій у вирішенні виховно-освітніх завдань: взаємної відповідальності, культури, встановлення довірчих та ділових взаємин, взаємодоповнення та ін.

Отримані дані зумовлюють необхідність розробки системи взаємодії педагогів та батьків з виховання та розвитку дітей дошкільного віку (далі – система). При розгляді системи ми враховували, що ефективність процесу взаємодії можна підвищити, якщо основою взаємодії учасників виховно-освітніх відносин є стратегія співробітництва та партнерства та використовуються різноманітні форми взаємодії педагогів та батьків.

Визначено наступну цільову спрямованість взаємодії:

- забезпечити безперервний та індивідуально-диференційований процес супроводу батьків на основі їх освітніх та інформаційних потреб та запитів, виховного та культурного потенціалу;
- підвищити ступінь довіри батьків до ЗДО та педагогів;
- визначити актуальний зміст та ефективні форми взаємодії батьків та педагогів з виховання та розвитку дітей дошкільного віку;
- сприяти активному включенню батьків у діяльність ЗДО та їх залученню у процес розвитку та виховання дітей як рівноправних суб'єктів.

Процес взаємодії пропонується організувати як послідовне виконання мотиваційно-цільового, проектувального, організаційно-виконавчого та рефлексивно-оцінного етапів, кожен з яких вирішує конкретні завдання.

Завдання: знайомство з позитивним досвідом у вихованні дитини, її активне сприйняття, аналіз, оцінка; виявлення потреб (інтересів) батьків, обговорення рівня участі у спільних видах діяльності; визначення єдиних позицій та узгодження цілей.

Ефективність реалізації завдань кожного етапу передбачає комплекс різноманітних педагогічних заходів.

Для мотиваційно-цільового етапу необхідна наявність опитувальників, анкет, що дозволяють на якісному рівні оцінити можливості взаємодії, виявити індивідуальні уподобання та очікування батьків, на підставі яких проектується подальша співпраця. Результатом першого етапу повинно стати бажання батьків до здійснення взаємодії з педагогами з виховання та розвитку дітей на основі узгоджених позицій та цілей, взаємної відповідальності у спільно планованих та організованих заходах.

На проектувальному етапі важливо забезпечити планування змісту взаємодії, зокрема, з оволодіння батьками конкретними знаннями у сфері виховання, принципами організації виховного процесу, заснованими на визнання дитиною права на індивідуальність розвитку та повазі його

інтересів. Для цього доцільно включення до плану роботи різноманітних форм взаємодії: колективних (батьківський комітет, цільові батьківські групи, Дні відкритих дверей, батьківські збори, майстер-класи, семінари-практикуми, спільні свята, театралізовані постановки тощо); індивідуальні (консультації, бесіди); наочно-інформаційних (відео-лекції, інформаційні стенди та проспекти, фотовиставки, бібліотеки інтернет-джерел для домашніх онлайн-ігор з освітніх завдань тощо) з використанням діагностичних та активних методів супроводу (дискусійних, проблемних, проектних, ігрових) [19].

Підкреслимо, вибір форм взаємодії з батьками залежить від ступеня втручання та обумовлює облік етично допустимих, правових норм спільної діяльності, а також бажання (добровільність) сім'ї брати участь у цій роботі [23]. У процесі розробки плану взаємодії педагогів та батьків важливо забезпечити участь більшості батьків, які мають різні інтереси, досвід та педагогічні запити, у різні види професійної діяльності керівника та педагога ЗДО: адміністративно-управлінську, пізнавально-розвивальну, соціально-комунікативну, художньо-естетичну, духовно-моральну, господарсько-трудова, фізкультурно-оздоровчу. Підсумком проектувального етапу є добровільна участь батьків у розробці плану роботи з виховання та розвитку дітей спільно з педагогом.

Особлива роль на організаційно-виконавчому етапі приділяється задачі «встановлення комунікації», як умові партнерської підтримки у досягненні запланованих результатів виховання та розвитку дитини, а також у створенні атмосфери доброзичливості, поваги, єднання. Основним принципом даної є демонстрація батькам позитивного образу дитини.

Рефлексивно-оцінний етап забезпечує ступінь усвідомленості індивідуальної участі взаємодіючих сторін та використання виховного потенціалу педагогів та батьків. Тому обумовлює безперервний аналіз (оцінку), систематизацію та узагальнення на основі рефлексивних методів

взаємодії, опитувань, відгуків, використання оціночних листів, експрес-діагностики, самооцінки, ін. .

Таким чином, запропонована система взаємодії педагогів та батьків з питань виховання та розвитку дітей дошкільного віку:

- проектується та реалізується відповідно до нових цінностей та запитів до дошкільної освіти на основі стратегії співпраці, партнерства та конструктивного діалогу;

- сприяє формуванню нового рівня взаємин педагогів та батьків, дозволяючи організувати співпрацю в єдиному просторі «родина – дошкільна освітня організація»;

- забезпечує встановлення особливого емоційного настрою, довірливо-емоційного контакту, доброзичливої атмосфери та комунікації між батьками, педагогами та дітьми;

- передбачає цілеспрямований вибір актуального змісту, найбільш ефективних форм та методів взаємодії (інтегрованих, інтерактивних, інформаційних, ін.), що враховують потреби та інтереси сім'ї;

- забезпечує необхідну послідовність у роботі з батьками, мобільність та узгодженість у пошуку альтернативних та конструктивних рішень наявної проблеми;

- сприяє формуванню єдиної позиції педагогів та батьків з метою виховання, паритетному розподілу відповідальності.

На закінчення відзначимо, що досягнення високого рівня взаємодії педагогів та батьків підвищує конкурентоспроможність ЗДО у соціальному та професійному оточенні. Це положення зумовлює особливу роль управлінської та соціальної компетентності керівника у встановленні правових механізмів взаємодії між сім'єю та ЗДО, між педагогами та батьками на основі стратегії співробітництва та партнерства [6].

Професійно організований процес взаємодії педагогів із сім'ями вихованців забезпечує спільне виявлення та вирішення проблем виховання та

розвитку дитини. Результати цього процесу можна визначити такими показниками, як:

- залучення батьків вихованців у процес виховання та розвитку: підвищення інтересу до діяльності педагогів, збільшення характеру питань з проблем виховання та розвитку дитини, активну участь у спільних педагогічних заходах;

- розуміння батьками необхідності єдності вимог та здійснення явлення наступності з педагогами з виховання та розвитку дітей: усвідомлення ролі сімейного виховання та значущості професійної діяльності педагогів, прагнення аналізу досвіду сімейного виховання, його тиражування;

- громадська думка батьків до виховно-освітньої діяльності педагогів: позитивне ставлення до педагогів та ЗДО.

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерської роботи були розглянуті методичні особливості створення умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Аналізуючи адаптацію дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти як об'єкт міждисциплінарних досліджень: аналіз соціально-психологічних факторів, виділили, що педагогічний аспект вивчення процесу адаптації дітей до ЗДО як міждисциплінарного об'єкта полягає в тому, що, незважаючи на високі вимоги Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО), які пред'являються до кадрового забезпечення дошкільних організацій, вихователі дитячих садків не виявляють готовність до організації освітнього процесу на основі індивідуального та диференційованого підходу до дітей, які зазнають труднощів у адаптаційний період. Таким чином, визначаємо, що соціально-психологічні фактори, які становлять особливості відносин дітей – вихованців ЗДО з батьками та педагогами, роблять значний

внесок у процес адаптації дітей до умов дошкільної освітньої організації. Адаптацію до ЗДО слід перспективно розглядати як міждисциплінарний об'єкт вивчення з урахуванням медичного, соціально-громадського, соціального, педагогічного та соціально-психологічного аспектів.

Описуючи методичний супровід педагогів у розвитку дітей раннього віку, визначили, що сутність методичного супроводу полягає у наданні допомоги педагогам у виборі шляхів вирішення проблем, що виникають у ситуації освітньої діяльності. При організації такого супроводу важливо враховувати не лише проблеми, а й успіхи вихователів, результати їхньої педагогічної діяльності, рівні професійної компетенції у вихованні та навчанні дітей, пріоритетні прагнення, інтереси та потреби, професійний досвід. Методичний супровід вихователів у розвитку дітей від року до трьох років включає розробку методичних рекомендацій щодо проведення діагностики у групах раннього віку, проектування розвиваючого предметно-просторового середовища, організації різних видів дитячої діяльності, співпраці з батьками вихованців. Основними формами методичного супроводу є індивідуальні та групові консультації, майстер-класи, семінари-практикуми, круглі столи, педагогічні майстерні наставників, що сприяють розвитку професійної компетентності педагогів у вихованні та навчанні дітей раннього віку.

Характеризуючи створення соціально-педагогічного середовища адаптації дітей раннього віку до дошкільної освіти, окреслили, що соціально-педагогічне супроводження адаптації дошкільнят до середовища дошкільної освітньої організації слід розглядати як систему цілеспрямованої професійної діяльності, орієнтованої на створення сприятливого середовища, що сприяє успішному навчанню, вихованню та соціалізації дітей у адаптаційний період. Обов'язковими умовами ефективності реалізації зазначеної системи діяльності є її безперервність та послідовність проходження

різноспрямованих за цілями та змістом етапів на основі інтеграції всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Розглядаючи організаційно-методичні основи взаємодії педагогів з батьками у дошкільній освіті, зробили висновки, що досягнення високого рівня взаємодії педагогів та батьків підвищує конкурентоспроможність ЗДО у соціальному та професійному оточенні. Це положення зумовлює особливу роль управлінської та соціальної компетентності керівника у встановленні правових механізмів взаємодії між сім'єю та ЗДО, між педагогами та батьками на основі стратегії співробітництва та партнерства. Професійно організований процес взаємодії педагогів із сім'ями вихованців забезпечує спільне виявлення та вирішення проблем виховання та розвитку дитини. Результати цього процесу можна визначити такими показниками, як: залучення батьків вихованців у процес виховання та розвитку: підвищення інтересу до діяльності педагогів, збільшення характеру питань з проблем виховання та розвитку дитини, активну участь у спільних педагогічних заходах; розуміння батьками необхідності єдності вимог та здійснення явлення наступності з педагогами з виховання та розвитку дітей: усвідомлення ролі сімейного виховання та значущості професійної діяльності педагогів, прагнення аналізу досвіду сімейного виховання, його тиражування; громадська думка батьків до виховно-освітньої діяльності педагогів: позитивне ставлення до педагогів та ЗДО

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ПЕРЕБУВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

3.1. Вивчення адаптації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти

Ми провели методику «Оцінка нервово-психічного розвитку дітей раннього віку» (авт. К.Л. Печора) (див. Додаток А), анкетування для батьків «Чи готова ваша дитина до вступу до дитячого садка?» (див. Додаток Б) та «Аркуш адаптації дитини» (див. Додаток В). Базою дослідження був Матроський Заклад Загальної освіти Саф'янської сільської ради. У вивченні адаптації прийняли вихованці дитячого садка: 28 дітей та 27 батьків.

Анкетування «Чи готова ваша дитина до вступу до дитячого садка?». У перші дні відвідування дітей дошкільної організації батьки заповнюють анкетування для поінформування педагогів про звичні дії, характер дитини та поведінку в адаптаційний період до ЗДО. При обробці та інтерпретації анкетування отримали такі результати:

- 15 (54%) батьків відповіли, що їхні діти поки що не готові до відвідування дитячого садка;

- 7 (25%) дошкільнят умовно готові;

- 6 (21%) дітей – як стверджують батьки, готові.

Для інтерпретації розглянуто відповіді з основних питань:

- Який апетит у вашої дитини? 18 (70%) батьків відповіли, що апетит дітей вибірковий

- Чи проситься ваша дитина на горщик сама? 11 (57%) із опитаних батьків стверджують, що ще не відучені від підгузника

- Чи використовуєте ви додаткові дії при засинанні дитини (заколювання, колискові та ін.)? 14 (50%) батьків вказали, що є з проблемою важкого розставання з батьками, зіткнулися 13 (46%) дітей

- Як ставиться до занять: уважний, усидливий, активний? 33% (9) батьків стверджують, що їхні діти на заняттях зовсім не усидливі, ще у 48% (13) зазначили, що діти не завжди усидливі та уважні

Отже, можна дійти невтішного висновку у тому, більшість дітей відчували пройшли ряд проблем. Основні особливості пристосування дитини до ЗДО:

- дитина плаче та йде в сад;
- складно розлучитися з батьками у саду;
- зниження апетиту (або відмова від їжі);
- порушення сну;
- різні зміни в поведінці (сльози, нервозність, апатія, агресія і т.д.);
- зниження імунітету, підвищення захворюваності.

За методикою «Оцінка нервово-психічного розвитку дітей раннього віку» (авт. К.Л. Печора)» [8] виявлено такі результати:

– 54% (14 осіб) показали високий рівень. Нервово-психічний розвиток цих дітей повністю відповідає віку. Слід зазначити, що діти, адресовану їм, справляються із звичайними завданнями, динамічно застосовують мовлення в процесі комунікації з іншими дітьми та дорослими. Під час гри із лялькою відтворюється серія послідовних дій. Дрібні моторика розвинена добре і відповідає їхньому віку. З легкістю виконали обидва завдання при переступанні через палиці кроком, що чергується. Самостійно, без допомоги дорослого можуть одягатися.

- У 31% (8 дітей) нервово-психічний розвиток частково відповідає віку. Так, у деяких дітей помітили відставання у звернену до них. Крім того, у цих дітей труднощі проявляються в невмінні самостійно одягати свої шапки та взутися. Моторні навички недостатньо розвинені, виникають труднощі при переступанні палиць (розташованих на висоті) з кроком, що чергується. Під час гри інколи виконується серія послідовних дій.

- 15% (4 особи) показав низький рівень нервово-психічного розвитку. У них кожне завдання викликало значні труднощі.

З усього сказаного вище, видно, що у більшості дітей нервово-психічний розвиток відповідає їх віку.

Аркуш адаптації дитини. Цей лист заповнюється в перші 2 тижні після вступу дитини до дитячого садка. Аркуш заповнюється індивідуально на кожну дитину.

Виходячи з результатів всього тижня, рівень адаптації дитини залежить від балів:

- від 21 до 18 – легкий ступінь адаптації;
- від 17 до 11 – середній ступінь адаптації;
- від 10 до 7 – важкий ступінь адаптації.

Підсумки нашого дослідження показали, що:

- 8 (29%) вихованців адаптацію пройшли дуже важко,
- у 12 (43%) – середній ступінь,
- і у 8 (29%) – легка.

Основні показники листа адаптації:

Засипання

- Спокійне 12 (43%)

Характер сну

- Спокійний 10 (53%)
- Не спав 5 (36%)

Тривалість сну

- Відповідає віку 21 (75%)

Емоційний стан

- Дратівний 9 (31%)
- Спокійний 15 (52%)

Апетит

- Гарний 17 (61%)
- Нестійкий 11 (39%)

Активність

- Активний 7 (26%)
- Малоактивний 11 (41%)
- Пасивний 9 (33%)

Спілкування

- Контактне 16 (57%)
- Ініціативне 8 (29%)
- Немає 4 (14%)

Також нами було вирішено вивчити емоційне благополуччя дитини раннього віку під час її адаптації до умов ЗДО.

Для проведення дослідження нами було складено «Карту емоційного благополуччя дитини 2-3 років». Для її формування ми спиралися на низку досліджень. Так, Н. Белінова та О. Ліхтарьова [5] наголошують на інтегративному характері емоційного благополуччя та актуальності розробки цілісної системи індикаторів його оцінки. Дослідники визначають критерії емоційного благополуччя, як виступають показники психічного здоров'я, тобто: переживання, що поєднують почуття успішності та не успішності суб'єкта в тих чи інших сферах його активності та сукупність афектів емоційної сфери (емоційні стани, почуття, настрої, відчуття-стану тощо).

Автори виділяють три рівні емоційного благополуччя:

- Високий рівень емоційного благополуччя формується при підтримуючому та емоційно-приймаючому типі взаємодії дитини та дорослого та характеризується бажанням дітей вступати у спілкування, взаємодіяти тривалий час; успішно брати участь у колективних справах, виконувати лідерські та пасивні ролі, умінням зайняти себе, володінням адекватними способами вираження внутрішнього стану тощо.

- Середній рівень представлений у підтримці та наявності почуття безпеки та впевненості у його забезпеченні з боку старших, можливості прояву емоційного реагування на події та можливості задоволення потреб індивіда.

- Низький рівень, або емоційне неблагополуччя дошкільнят, відрізняється нестабільністю та неадекватністю емоційного реагування, негативним емоційним тлом протягом тривалого часу, наявністю страхів та тривожності у дітей, заниженої самооцінки. Респондентам з таким рівнем властиві переважання нестійкого настрою, неадекватна ситуація, часта зміна емоційних реакцій, часте прояв страху, печалі, гніву, інтенсивність емоційного реагування; підвищена тривожність, невпевненість у собі, переважання зниженого настрою, підвищена вразливість, вразливість; схильність до самозвинувачення.

Таким чином, емоційно благополучна дитина активно взаємодіє з навколишнім світом, швидко адаптується до умов, що змінюються, має позитивний емоційний фон і низький рівень тривожності під час гри, проведення режимних моментів, взаємодії з дітьми, педагогами та сім'єю. Під емоційним благополуччям розуміється стан комфорту, задоволеності собою та міжособистісними взаємодіями, спілкуванням дитини з навколишнім світом, насамперед, із значним дорослим та однолітками. Компонентами емоційного благополуччя дитини є гарне самопочуття, комфорт (задоволення біологічних та соціальних потреб дитини), домінування позитивно забарвлених емоцій протягом дня, спокійна та сприятлива гармонійному розвитку атмосфера в сім'ї та в дошкільній організації (низький рівень тривожності).

На основі даних досліджень, ми виділили деякі показники емоційного благополуччя дитини раннього віку. Процедура проведення та оцінки емоційного благополуччя вихованців передбачає спостереження вихователя

за дітьми протягом дня та проставлення відміток у карті за допомогою умовних позначень: П – постійно виявляє; І – іноді виявляє; Н – не виявляє.

Отримані дані дослідження показали, що у вихованців групи раннього віку спостерігається переважання *середнього рівня емоційного благополуччя* – 54,2%. Так діти виявляють нестабільність емоційного стану протягом дня, переходячи від плачу до веселощів, іноді виявляють тривожність навіть у ході ігор та предметної діяльності спільної з вихователем. Діти виявляють який завжди адекватне емоційне реагування пропозиції та зауваження дорослого чи якісь дії стосовно них із боку інших дітей. Спостерігається тривале заспокоєння після того, як дитину привели до дитячого садка, не завжди діти охоче вступають у спілкування з дорослим та однолітками, навіть у ході спільних рухливих ігор.

Було виділено групу дітей із *низьким рівнем емоційного благополуччя* – 25%. У цих вихованців спостерігаються низькі показники як у емоційних станах, і у поведінці та спілкуванні. Часто діти перебувають у пригніченому стані, протягом дня переважає сумний та плаксивий настрій, вони виявляють високу тривожність та необґрунтований страх перед залученням їх у різні види діяльності. Довго не заспокоюються після приходу до дитячої, упродовж дня часто плачуть, згадуючи маму. При вступі з ним у спілкуванні дорослого або однолітка закриваються, відвертаються, відштовхують рукою, можуть заплакати. Емоційні реакції неадекватні та пофарбовані у негативне тло.

Є також група дітей із *високим рівнем благополуччя* – 20,8%. Це вихованці, які виявляють високі показники. Вони зберігають добрий настрій протягом дня, негативні емоції завжди об'єктивно обґрунтовані (не поділили іграшку, образили тощо). Протягом дня вони переважають позитивні емоції. На звернення дорослого та однолітків реагують адекватно. Не помічені прояви страху та тривожності протягом дня. Діти швидко заспокоюються

після приходу в дитячий садок і охоче вступають у спілкування з дорослим та однолітками.

Таким чином, проведене дослідження емоційного благополуччя дітей раннього віку показало наявність досить великої групи вихованців з низьким та середнім його рівнем. У зв'язку з цим необхідне проведення роботи зі створення комплексу психолого-педагогічних умов з боку ЗДО задля забезпечення емоційного благополуччя вихованців раннього віку: підвищення професійної кваліфікації педагогів, оптимізації роботи з дітьми та сім'ями вихованців. Тільки за умови реалізації комплексу умов можливе досягнення дітьми центральної характеристики психічного здоров'я – емоційного благополуччя. Тоді дитина перебуватиме у стані комфорту, задоволеності собою та міжособистісними взаємодіями, спілкуванням із навколишнім світом.

Після проведеної роботи ми розробили коротку методичну рекомендацію для батьків:

1. Враховуйте те, що під час адаптаційного періоду деякі діти хворіють. Навіть якщо впоралися з адаптацією, після хвороби або тривалого перебування дитини вдома, вона може знову з'явитися.

2. Багато батьків дозволяють зараз дивитися мультики на смартфоні. Постарайтеся якнайбільше уваги приділяти вашій дитині: відволікти різними дидактичними іграми, погуляти на свіжому повітрі, на дитячому майданчику.

3. Від щирого серця радійте за свою дитину: хвалите, заохочуйте, шукайте плюси.

4. Під час перебування в дитячому садочку діти завжди нудьгують за батьками. Тому поза садом, якщо дитина хоче провести час із вами, не відправляйте її грати з іграшками.

5. Створюйте затишну сприятливу атмосферу, де панує тиша та спокій.

Так, за підсумками використаних нами досліджень для дітей раннього віку в адаптаційний період у ЗДО, за вибраним нашим трьома методиками,

загалом можна сказати, що більша половина малюків відчувають труднощі під час адаптації до дитячого садка. За анкетуванням батьків результати в середньому показали низький рівень готовності. За результатами другої методики нами зроблено висновок у тому, що з значної частини дітей нервово-психічний розвиток дітей відповідає стандартам їх віку.

Також за третьою методикою результати показали, що адаптація в дітей віком показує середній рівень. Якщо поєднати результати всіх методик, можна дійти невтішного висновку у тому, що половина дітей раннього віку, які у дитячий садок, мають середню ступінь адаптації. Батькам рекомендували спочатку переконатися, що дитячий садок необхідний вашій родині прямо зараз. Дитина відчуває, що батьки мають сумніви в раціональності виховання в дитячому садку, і самі не готові до розлуки з дітьми.

Для педагогів та батьків ми рекомендуємо разом співпрацювати, встановити довірче ставлення. Це проявляється навіть вихователі цікавляться про дотримання режиму дня дитини поза дитячим садком, про стан здоров'я, про перевагу в їжі, чи є алергія на щось тощо. З боку батьків – це прохання про щось, цікавляться про проведений день дитини в ЗДО, можуть порадитись щодо виховання, бо не у всіх батьків педагогічна освіта.

Отже, в результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Дошкільний заклад незалежно від умов та особливостей організації освітнього процесу надає сприятливий вплив на соціальну адаптацію та пізнавальний розвиток дитини. Переваги показників адаптації дошкільнят, що систематично відвідують ЗДО, більш значні при засвоєнні навичок взаємодії з дорослими та однолітками. Діти, які відвідують ЗДО, більш організовано включаються у виконання запропонованих завдань, звертають увагу до вимог дорослих, прагнуть до досягнення самостійного результату,

більш адекватно оцінюють результати своєї роботи, на відміну «домашніх» дітей.

2. Психологічний клімат у групах молодших дошкільнят, які знову надійшли в ЗДО, виявляється загалом позитивним як у міському, так і в сільському середовищі. У сільських дітей, порівняно з міськими, яскравіше виражені просторові показники та стабільніша емоційно-потребова сфера особистості. Діти, які відвідують міські освітні установи, найбільш успішні у довільній сфері та взаємодії з дорослими та однолітками.

Важливо зауважити, що у процесі дослідження виявився певний взаємозв'язок між особливостями у розвитку когнітивної та емоційно-вольової сфер особистості та рівнем соціальної адаптації у міських та сільських дітей, що знайде своє емпіричне продовження у подальшій дослідницькій роботі.

Таким чином, в результаті вищевикладеного дослідження виявилось, що для дітей дошкільного віку можна вважати психологічно комфортним те соціальне середовище, яке визначається комплексом факторів, що впливають на дитину (особливостей сімейного виховання, відвідування дошкільного навчального закладу, умов проживання), різні поєднання яких відображають відповідні рівні сформованості. Основні параметри соціальної адаптації дошкільнят і безпосередньо впливають на їх подальший психічний розвиток.

3.2. Програма психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти

На основі результатів аналізу було розроблено програму психолого-педагогічного супроводу дітей 3-го року життя в адаптаційний період, що реалізує чотири міжнародні етапи:

- I етап – інформаційно-підготовчий;
- II етап – адаптації;

- III етап – профілактичний;
- IV етап – переживання.

Мета програми: створення умов, стимулювання сприятливої адаптації дітей від раннього віку до дошкільної освітньої організації у групі вираженого сприйняття, формування стійких позитивних навичок поведінки, підвищення досвіду спілкування у процесі спілкування та взаємодії дітей з однолітками та дорослими у різних видах діяльності.

Перший етап – інформаційно-підготовчий: знайомство членів сім'ї зі специфічними правилами спостереження у ЗДО (список необхідних документів, порядок денний, які пред'являються поведінці дітей групи, ознайомлення батьків і з педагогами і групою). Вихователі отримують інформацію від батьків: про особливості дитини, запитують, яким чином її можна заспокоїти, від особливих, яким ласкавим ім'ям дитини називають у сім'ї тощо. про кожну дитину.

Другий етап – період адаптації, він включає знайомство дитини з ЗДО (з вихователями, дітьми). Частота появи дитини спочатку разом із дорослими (мамою, бабусяю та інших.). Протягом першого тижня спостереження за дітьми у групі педагогів-психологів необхідно забезпечити дотримання вимог доступності для дітей у зв'язку зі спостереженням, бесіди з вихователями групи дітей та батьками. На кожну дитину, що поступає в сад, одночасно з приходом до групи заходить «Список захворюваності», де вихователь об'єктивно сприймає частіше з дитиною. Хвороби (їх тривалість та діагноз) також фіксуються чіткими лініями рядків після дня захворювання. Потім підраховується загальна кількість балів на день. Отримана інформація аналізується, узагальнюється та служить основою для проектування та реалізації педагогом-психологом комплексних профілактичних заходів, що сприяють сприятливого перебігу адаптаційних процесів.

Третій етап – основний, профілактичний. Він передбачає самостійне перебування дитини у ЗДО, проведення фахівцями та педагогами ЗДО

розвиваючих індивідуальних та групових занять, спрямованих на профілактику дезадаптації. У групі здійснюється активізація моторної та пізнавальної активності за допомогою занять, спрямованих на психомоторний, сенсорний, мовленнєвий розвиток, формування засад самосвідомості, отримання початкового досвіду спілкування з ровесниками та дорослими. Навчання ведеться з урахуванням принципу поступовості та «зони найближчого розвитку» кожної дитини (Л. Виготський). Триває спостереження за поведінковими реакціями дитини, яке, у середньому, ведеться до 4-х тижнів, якщо є підстави (ускладнена адаптація чи дезадаптація), то спостереження продовжуються до 6 тижнів. Рівень адаптації виводить педагог-психолог та здає «Листи адаптації» медичним працівникам ЗДО, які у свою чергу підклеюють їх у «Карти розвитку дитини».

Четвертий етап – аналітичний. Мета – виявлення рівня адаптованості дітей до ЗДО, аналіз та узагальнення результатів. Включає проведення педагогом-психологом наприкінці навчального року повторної (контрольної) діагностики рівня адаптованості дітей до умов ЗДО. На даному етапі педагог-психолог проводить аналіз організаційної діяльності психолого-педагогічного супроводу та складає рекомендації для батьків.

У ході розмов з батьками дітей із симптоматикою ускладненого ступеня адаптації ми вибираємо, що серед хворих та дітей існує сильна емоційна схильність, протягом двох перших років життя вони жодного разу не розлучалися. Це багато в чому впливає на поведінку дитини в адаптаційний період (афективні реакції при розлуці та зустрічі з близькими, відсутністю інтересу до іграшок тощо). З урахуванням результатів діагностики адаптації дітей було прийнято рішення щодо реалізації педагогом-психологом групового супроводу дітей в адаптаційному періоді спеціальних занять – ігрових сеансів. Методичним забезпеченням став

матеріал, поданий у посібнику А. Ронжин «Заняття психолога з дітьми 2-4-х років у період адаптації до дошкільного закладу» [4].

Під час проведення першого збору ми спостерігаємо, що 85 % матерів не працюють і перебувають у відпустці зі збільшенням маси тіла до трьох років. Беручи до уваги цей факт, разом із вихователями та педагогами-психологами ми постаралися переконати батьків в участі у соціальних сеансах разом із дітьми. Пояснюють, що головним завданням у період адаптації є стабілізація емоційного стану дітей, яка здатна через вік та умови виховання, не швидко нормалізуватися без їх участі та допомоги. У ході ігрових сеансів, ми відзначили, що у найближчому майбутньому діти з більшою готовністю йдуть на контакт з вихователем, психологом, взаємодіють з однолітками, обговорюють у грі рухливих ігор, активніше цікавляться садами та іграшками.

Вибудовуючи систему із сім'єю, ми розширили набір ігор та заходів (консультацій та тренінгів) із звичайними сімейними вихованцями. Робота велася у двох дослідженнях: проведення групових масових заходів з метою та обговорення інформації про особливості психічного розвитку дітей раннього віку, про особливості розвитку серій та очікуваних умов, про наслідки його подальшого розвитку; тренінги проведення занять із батьками, спрямованих на оптимізацію дитячо-батьківських відносин, формування у батьків безоцінних відносин до дитини, розвиток навичок нового спілкування та спілкування, сприйнятливих дітей до нових обставин» [5].

План заходів психолого-педагогічного супроводу сім'ї:

1. *Групова консультація дитини до вступу до дитячого садка, адаптації та адаптації до періоду адаптації* Що таке адаптація? Етапи адаптації. Проблеми адаптації періоду. Показники очікуваної адаптації

2. *Груповий тренінг.* Дитячий садок у дитини під час адаптації зміна неадекватних споживчих позицій; розкриття інформації про дітей своїх батьків

3. *Групова консультація* Як скоротити страх за свою дитину, що надходить у дитячий садок. Прихильність до матері нормальної дитини на етапі розвитку дитини. Як вимірюється схильність дитини та хвороба самостійність. Як правильно прощатися з дитиною у групі.

4. *Груповий тренінг* Корисні та непотрібні правила життя моєї дитини в сім'ї. Обговорення організації правил життя дитини в сім'ї. Які правила корисні, а які ні. Що таке обмеження та заборони. Вправа на розвиток пацієнтів «зчитувати» емоційний стан дитини з міміки та пантоміміки

5. *Групова консультація* необхідна знання періоду раннього дитинства.

6. *Груповий тренінг* Розвиток раннього віку. Складання карти розвитку дитини на період від 1 г до 1,5 років; від 1,5 до 2-х років; від 2-х до 3-х років.

7. *Груповий тренінг* Як зрозуміти свою дитину? Взаємодія батьків із дітьми; гармонізація дитячо-батьківських відносин; усвідомлення особливостей психофізичного розвитку.

8. *Групова консультація.*

9. *Груповий тренінг.* Труднощі виховання дітей у сприйнятті дитинства. Виявлення основних проблем виховання дітей, складання переліку проблем, загальне обговорення та пропозиція «рецептів» їх вирішення.

10 *Групова консультація.* Криза трьох років. Що таке вікова криза трьох років (я сама). Як правильно поводитися з дитиною. Чи дитина чує ваші вказівки.

11 *Груповий дорослий тренінг.* Світ дитячого та світоглядного. Ослаблення свідомості між «світом» та дорослою дитиною (сприйняття, емоційні прояви, мотивація поведінки тощо). Аналіз причин поведінки дитини.

12 *Індивідуальні консультації* Поточні питання адаптації процесу. Рекомендації розписані від психолога, вихователя та медичного працівника.

Арт-терапія – це спеціалізована форма психотерапії, заснована на мистецтві, насамперед образотворчої та творчої діяльності. Основна мета арт-терапії полягає в гармонізації розвитку особистості через розвиток здатності самовираження та самопізнання у процесі сприйняття та створення продуктів мистецтва, творчої діяльності. Арт-терапія, найпродуктивніший і незамінний спосіб психологічної роботи з дітьми і сьогодні Арт-терапія вважається одним із найбільш м'яких, але ефективних методів, які використовуються педагогами. Оскільки існує й педагогічний напрямок арт-терапії, завдання якої має розвиток корекції, виховання та соціалізація.

Арт-терапія у дитсадку це шлях до психологічного здоров'я дитини. Різноманітні заняття мистецтвом сприяють розвитку творчих здібностей дитини, формуванню у неї правильного світогляду та позитивного світосприйняття. У процесі дитячої творчості розкривається внутрішній світ дитини. Використовуючи арт-терапію у роботі з дітьми, ми прагнемо досягти таких цілей: формування високого життєвого тону та гармонійних відносин з навколишнім світом, розвитку взаєморозуміння між дітьми, а також між дитиною та дорослими. Ми вчимо дитину самовираження, вміння керувати своїми почуттями, переживаннями, емоціями.

Зрештою використання методу арт-терапії сприяє розвитку мислення, логіки, уяви, пам'яті, уваги, мови, дрібної моторики, творчих здібностей, навичок успішної взаємодії з однолітками та дорослими, ну і, звичайно ж, відмінному самопочуттю дитини. різних його проявах, дитина позбавляється психічної напруги, стресів, спілкування з прекрасним дає йому можливість заспокоїтися, навчитися бути зосередженим, уважним і жити в гармонії з самим собою, отже, набагато легше і безболісніше адаптуватися до нових умов дитячого садка.

У процесі адаптації дітей до дитсадка можна використовувати ігри з елементами арт-терапії. Ефективність впливу цих вправ і ігор на дітей значно підвищується, якщо вони супроводжуються музикою та малюванням, в одній

спільній діяльності поєднуються різні види впливу. В основі створення продуктів діяльності в процесі арт-терапії лежить система спонукань, де основним є вираз суб'єктом своїх почуттів, переживань у зовнішній формі; прагнення зрозуміти та розібратися в тому, що відбувається у своєму внутрішньому світі; задоволення потреб у спілкуванні з іншими людьми через продукт своєї діяльності; пізнання навколишнього світу через символізацію його в особливій формі, конструювання світу (у вигляді малюнків, історій, казок, виробів). Різні види арт-терапії надають можливість самовираження, самопізнання і дозволяють особистості піднятися більш високий рівень свого розвитку.

Деякі види арт-терапії та їх форми, які можна використовувати у процесі адаптації з дітьми раннього віку у дитячому садку:

Ігротерапія – це ігри на знайомство; ігри на спілкування; ігри із предметами; ігри з казки; ігри з піском та водою; ігри з конструктором;

Ізотерапія - це малювання пальчиками; малювання долоньками; друк поролоном; воскова крейда; акварель; відбитки листя; малюнки з долоні; малювання ватними паличками; малювання піском; монотипія;

Казкотерапія – це інсценування казок; читання чи обговорення самої казки; знайомство з образними виразами; підведення до вміння виразно інтонувати репліки героїв; передавати ритмізацію руху героїв казок; вгадувати з виразного виконання емоційні ситуації;

Пісочна терапія – це конструювання з піску; малювання піском та на піску; експериментування; залишення візерунків на піску; створення картин на піску та "пісочного світу; створення пісочних композицій та "секретів".

Для визначення успішності адаптаційного періоду використовуються такі критерії: загальний емоційний фон поведінки, пізнавальна та ігрова діяльність, взаємини з дорослими, взаємини з дітьми, реакція на зміну звичної ситуації. Необхідно проводити ранню діагностику адаптованості дитини до умов дошкільної освіти. Вона допоможе цілеспрямовано

організувати життя як молодшого, так і старшого дошкільника в дитячому садку, знайти правильний і безболісний спосіб пристосування дитини до нових умов, сформувати у нього навички спілкування з однолітками і, в результаті, позитивне ставлення до дитячого садка.

Таким чином, щоб адаптувати дитину до дитячого садка, необхідний метод позитивного психологічного впливу, таким методом є арт-терапія, оскільки арт-терапія – не просто красиве та модне слово, а насамперед, це сучасний метод позитивного психологічного впливу, з метою підтримки та зміцнення душевного балансу малюка. В основі цього психологічного методу лежить як медична практика, так і різнобічна мистецька творчість: малювання, візуалізація, ліплення, монотипія, музика, що дозволяє створити найбільш ефективні умови для успішної адаптації дітей раннього віку до дитячого садка.

Якщо дитина має труднощі емоційного розвитку; аутичний спектр поведінки; знижений настрій; емоційна нестійкість; підвищена тривожність; страхи; фобії; низька самооцінка арт-терапія йому потрібна. Особливо корисна арт-терапія дітям з вище перерахованими проблемами, що не говорять, оскільки у випадках, коли переживання не можна висловити словами, арт-терапевтичні засоби забезпечують доступ до цих переживань і допомагають позбутися їх.

Дитячий малюнок це особливий матеріал, який, крім художньо-творчого початку, несе важливий комунікативний зміст. Малювання допомагає відволікти малюка від його хворобливих переживань, знімає напругу, заспокоює та повертає відчуття власної цінності.

Багатьом дітям із мовними проблемами важко висловити свої почуття, емоції та думки, а також зрозуміти, що відчувають інші люди. Іноді саме це стає причиною небажаної поведінки. Таким дітям легше налагодити діалог зі світом у процесі творчої діяльності. Але спочатку потрібно просто навчитися отримувати задоволення від малювання, ліплення, конструювання.

Арт-терапія допоможе малюкові дати соціально прийнятний вихід агресії; встановити контакти з людьми; розвинути самоконтроль та концентрацію уваги; підвищити самооцінку.

Також у рамках програми психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти було вирішено впровадити проект супроводу дітей віком до 3 років.

Мета проекту — створення інноваційної моделі супроводу дітей віком від 1,5 до 3 років, які не відвідують дитячий садок та їхніх батьків.

Завдання проекту:

- екологічне обстеження населення батьків та дітей, які не відвідують дитячий садок;
- підвищення психолого-педагогічної культури батьків;
- адаптація дітей до умов дитячого садка та забезпечення ранньої соціалізації;
- здійснення теоретичної та практичної допомоги сім'ям дітей, які не відвідують дитячі садки ЗДО;
- залучення батьків до активної співпраці;
- сприяння підвищенню ролі батьків у освіті дітей раннього віку;
- створення умов для розваги дітей між собою та з педагогами;
- популяризація діяльності ЗДО серед населення міста;
- залучення зовнішніх організацій до взаємної взаємодії.

У рамках проекту діяльність була спрямована: спільні заняття з дітьми та батьками, що стимулюють розвиток різних видів діяльності (рухової, мовної, ігрової, художньої); підібрані заняття у спеціалістів та педагогів дитячого садка з дітьми у близьких батьків; організація дозвільної діяльності; вплив консультативної та практичної допомоги фахівців ЗДО.

Очікувані результати від придбання цієї моделі для дітей:

- соціально-психологічна адаптація дітей у суспільстві однолітків та дорослих;

- забезпечення емоційного розвитку дитини та створення внутрішніх передумов для тривалого особистісного розвитку;
- розвиток соціальних компетенцій дитини на колективі й у спілкуванні друг з одним.

Для батьків:

- розвиток компетенцій батьків у розвитку та вихованні дітей;
- об'єднання інтересів дітей у дитячому віці до нових обставин (надходження дітей до дитячих дошкільних закладів);
- розширення можливостей для відчуттів та зближення дітей з батьками;
- підвищенні психолого-педагогічної культури батьків;
- активна участь батьків у виховно-освітньому процесі.

Для педагогів:

- підвищення компетентності педагогічних кадрових навчальних закладів, підвищення якості педагогічної праці;
- об'єднання та реалізація ініціатив соціально-активних батьків у галузі розвитку та виховання дітей.

Для управління освітою:

- зростаючий інтерес сімей та громад виникає охоплення дітей віком від 1,5 до 3 років дошкільною освітою;
- система соціального партнерства сімей, дошкільних закладів та соціальних закладів створюються сфери з питань розвитку та виховання дітей;
- розробка механізмів вибудовування системи відчуттів сімей, особливих дітей віком 1,5-3 років, із дошкільними установами та групами соціальної сфери міста.

Задля реалізації цього проєкту передбачається активну участь соціуму.

Реалізація проєкту здійснювалася відповідно до календарно-тематичним планом. Усі заходи знайшли відгук із боку батьків, дітей,

співробітників ЗДО та соціальних партнерів. Особливе враження полягало у таких заходах, як майстер-класи педагогів, які займалися навчанням батьків та дітей взаємодії у процесі ліплення, нетрадиційного проектування та цікавої рухової активності. Відкриттям для учасників клубу став майстер-клас від вихованців зі степ-аеробіки. Екологічна акція «Збереження газу» викликала інтерес у всіх учасників цього заходу, адже мета цієї глобальної акції: заклик усіх автомобілістів до збереження зелених насаджень та екологічної безпеки нашого міста загалом. Такий захід, як зимові Олімпійські ігри, організований на майданчику, викликав звинувачення у всіх сімей. Воно було спрямоване на підвищення фізичної культури та здорового способу життя дітей та дорослих (мам та тат).

Цей проект був успішно здійснений протягом року, що призвело до активної співпраці всіх учасників проекту: співробітників ЗДО, соціальних партнерів, батьків та дітей, навколишнього населення, а також вихованців дитячого садка. Результатом реалізації стала апробація інноваційної моделі супроводу дітей від 1,5 до 3 років, які не відвідують дитячі садки та їхніх батьків.

Для батьків та дітей, які відвідували клуб «Зближення» протягом усього навчального року, було організовано та проведено 27 заходів різної спрямованості: пізнавальний, мовленнєвий, фізкультурно-оздоровчий, музичний розвиток, який опинився на психолого-педагогічну допомогу, організовано свята, майстер-класи та семінари-практикуми.

У ході роботи клубу було реалізовано всеосяжну інноваційну модель — встановлення та розвиток відносин та співпрацю батька з дитиною, дитиною з дитячим садком, ЗДО з сім'ями, соціальними партнерами з дитячим садком та сім'єю.

Також було проведено усне опитування батьків про клуб, яке допомогло психолого-педагогічному супроводу протягом усієї роботи клубу, вони почали дивитися на своїх дітей. Всі батьки зайнялися своєю

самоосвітою, тому що в процесі спілкування зі своєю дитиною на заняттях у клубі вони зацікавилися шляхами порозуміння з дітьми, почали вивчати спеціальну літературу з педагогіки. Опитування батьків показало, що діяльність допомогла формуванню нового погляду на процес спілкування з дітьми, всі опитані відзначили подолання клубів психологічних бар'єрів за інших обставин, дітей та виявлення ЗДО.

Опитування конкретних представників виявили, що виявлення суспільних проявів із дитячим садком дає високу оцінку в соціумі у нашому місті серед підозр: дітей та батьків, бізнесом, підозрюють та інших. Думка опитаних відносин показала, що питання співпраці корисні для всіх учасників, адже воно стосується обговорень соціальних питань, головне лише бачити мету, перспективу та реалізацію партнерських програм.

Запропонована нами нова модель дошкільної освітньої системи — розширене з сім'єю та соціумом виховання дітей в умовах дитячого садка, набуття розвитку особистості дитини. Про це свідчить анкетування, проведене на початку та наприкінці роботи клубу. Опитування батьків показало, що всі сім'ї показали результати власної активності у вихованні та народженні, а всі опитані діти також відзначили любов всього педагогічного колективу та соціальних партнерів у гуртуванні сімей

На наш погляд, розроблена нами модель соціально-педагогічного розвитку сім'ї, ЗДО та соціуму – це перспективний та конфліктний вид спілкування. Вона орієнтована те що головним чином діє обличчя дитини, її розвиток, виявлення особистісного поділу, а дошкільний заклад є посередником між дитиною, структурами та організаціями, пов'язаними на взаємному співробітництві. Адже тільки при оцінці взаєморозуміння та довіри всіх виявлених сторін робота буде корисною та взаємозбагачувальною.

В перспективі ми очікуємо, що діти, які відвідують клуб, легко переходять на адаптацію до ЗДО, менше хворітимуть, батьки дітей більше

довірятимуть педагогам та дитячому садку в майбутньому, переслідуючи цілі співпраці, зовнішньої організації з боку свого боку по-іншому подивляться на дошкільному. освіті та доступні для спілкування.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі роботи було проведено експериментальне дослідження умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Була вивчена адаптації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти. Отже, проведене дослідження емоційного благополуччя дітей раннього віку показало наявність досить великої групи вихованців з низьким та середнім його рівнем. У зв'язку з цим необхідне проведення роботи зі створення комплексу психолого-педагогічних умов з боку ЗДО задля забезпечення емоційного благополуччя вихованців раннього віку: підвищення професійної кваліфікації педагогів, оптимізації роботи з дітьми та сім'ями вихованців. Тільки за умови реалізації комплексу умов можливе досягнення дітьми центральної характеристики психічного здоров'я – емоційного благополуччя. Тоді дитина перебуватиме у стані комфорту, задоволеності собою та міжособистісними взаємодіями, спілкуванням із навколишнім світом. Так, за підсумками використаних нами досліджень для дітей раннього віку в адаптаційний період у ЗДО, за вибраним нашим трьома методиками, загалом можна сказати, що більша половина малюків відчувають труднощі під час адаптації до дитячого садка. За анкетуванням батьків результати в середньому показали низький рівень готовності. За результатами другої методики нами зроблено висновок у тому, що з значної частини дітей нервово-психічний розвиток дітей відповідає стандартам їх віку. Також за третьою методикою результати показали, що адаптація в дітей віком показує середній рівень. Якщо поєднати результати всіх методик,

можна дійти невтішного висновку у тому, що половина дітей раннього віку, які у дитячий садок, мають середню ступінь адаптації. Батькам рекомендували спочатку переконатися, що дитячий садок необхідний вашій родині прямо зараз. Дитина відчуває, що батьки мають сумніви в раціональності виховання в дитячому садку, і самі не готові до розлуки з дітьми. Для дітей дошкільного віку можна вважати психологічно комфортним те соціальне середовище, яке визначається комплексом факторів, що впливають на дитину (особливостей сімейного виховання, відвідування дошкільного навчального закладу, умов проживання), різні поєднання яких відображають відповідні рівні сформованості. Основні параметри соціальної адаптації дошкільнят і безпосередньо впливають на їх подальший психічний розвиток.

Була представлена програма психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Отже, щоб адаптувати дитину до дитячого садка, необхідний метод позитивного психологічного впливу, таким методом є арт-терапія, оскільки арт-терапія – не просто красиве та модне слово, а насамперед, це сучасний метод позитивного психологічного впливу, з метою підтримки та зміцнення душевного балансу малюка. В основі цього психологічного методу лежить як медична практика, так і різнобічна мистецька творчість: малювання, візуалізація, ліплення, монотипія, музика, література, що дозволяє створити найбільш ефективні умови для успішної адаптації дітей раннього віку до дитячого садка. Нами було запропоновано план заходів психолого-педагогічного супроводу сім'ї. У рамках програми психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти було вирішено впровадити проект супроводу дітей віком до 3 років. Також було проведено усне опитування батьків про клуб, яке допомогло психолого-педагогічному супроводу протягом усієї роботи клубу, вони почали дивитися на своїх дітей. Всі батьки зайнялися своєю самоосвітою, тому що в процесі

спілкування зі своєю дитиною на заняттях у клубі вони зацікавилися шляхами порозуміння з дітьми, почали вивчати спеціальну літературу з педагогіки. Опитування батьків показало, що діяльність допомогла формуванню нового погляду на процес спілкування з дітьми, всі опитані відзначили подолання клубів психологічних бар'єрів за інших обставин, дітей та виявлення ЗДО.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі були розкриті педагогічні умови забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

У першому розділі роботи були описані теоретичні засади вивчення умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Охарактеризований ранній розвиток дітей у контексті сучасної освіти. Визначено, що враховуючи сучасні тенденції педагогіки раннього дитинства основою вдосконалення якості освітньої діяльності в ЗДО, є компетентні та діяльнісні підходи. Дані підходи визначають ракурс освітнього середовища як простору соціалізації дитини раннього віку та її структурних компонентів, де пріоритетним параметром є характер, зміст та способи взаємодії дорослого з дитиною для досягнення цільових орієнтирів. Діяльнісний підхід орієнтує педагогів на спостереження та аналіз поведінки дітей, а не на результати виконання спеціальних завдань.

Розкриті питання психолого-педагогічного аспекту проблеми адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Виділено, що дитячий дошкільний заклад має бути реальною, а не декларованою відкритою системою, що зобов'язує батьків та педагогів вибудовувати свої відносини на основі кооперації та довіри, виходячи виключно з інтересів дітей. У контексті проблеми адаптації це емоційне благополуччя. Успіх такої кооперації залежить багато в чому від взаємних установок сім'ї та дитсадка. При цьому допомоги один одному в період адаптації дитини дошкільної організації потребують обидві сторони – і дитячий садок, і сім'я.

Описані проблеми та особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти. Окреслено, що осмислення поняття «взаємодія» свідчить, що це досить складний, багатоплановий та

багатогранний процес взаємної активності та співпраці, успіх якого зумовлений навчально-виховною діяльністю, цілями навчання та виховання у контексті педагогічної діяльності. Дане положення розкриває взаємодію з точки зору спілкування як процесу встановлення та розвитку контактів для людей, що породжується потребами в спільній діяльності і включає обмін інформацією (інформаційний процес), вироблення єдиної стратегії взаємодій, взаємного сприйняття, співпереживання та розуміння один одного. До спілкування виступає комунікація, а формою – процес взаємодії.

У другому розділі магістерської роботи були розглянуті методичні особливості створення умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Аналізуючи адаптацію дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти як об'єкт міждисциплінарних досліджень: аналіз соціально-психологічних факторів, виділили, що педагогічний аспект вивчення процесу адаптації дітей до ЗДО як міждисциплінарного об'єкта полягає в тому, що, незважаючи на високі вимоги Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО), які пред'являються до кадрового забезпечення дошкільних організацій, вихователі дитячих садків не виявляють готовність до організації освітнього процесу на основі індивідуального та диференційованого підходу до дітей, які зазнають труднощів у адаптаційний період. Таким чином, визначаємо, що соціально-психологічні фактори, які становлять особливості відносин дітей – вихованців ЗДО з батьками та педагогами, роблять значний внесок у процес адаптації дітей до умов дошкільної освітньої організації. Адаптацію до ЗДО слід перспективно розглядати як міждисциплінарний об'єкт вивчення з урахуванням медичного, соціально-громадського, соціального, педагогічного та соціально-психологічного аспектів.

Описуючи методичний супровід педагогів у розвитку дітей раннього віку, визначили, що сутність методичного супроводу полягає у наданні допомоги педагогам у виборі шляхів вирішення проблем, що виникають у

ситуації освітньої діяльності. При організації такого супроводу важливо враховувати не лише проблеми, а й успіхи вихователів, результати їхньої педагогічної діяльності, рівні професійної компетенції у вихованні та навчанні дітей, пріоритетні прагнення, інтереси та потреби, професійний досвід. Методичний супровід вихователів у розвитку дітей від року до трьох років включає розробку методичних рекомендацій щодо проведення діагностики у групах раннього віку, проектування розвиваючого предметно-просторового середовища, організації різних видів дитячої діяльності, співпраці з батьками вихованців. Основними формами методичного супроводу є індивідуальні та групові консультації, майстер-класи, семінари-практикуми, круглі столи, педагогічні майстерні наставників, що сприяють розвитку професійної компетентності педагогів у вихованні та навчанні дітей раннього віку.

Характеризуючи створення соціально-педагогічного середовища адаптації дітей раннього віку до дошкільної освіти, окреслили, що соціально-педагогічне супроводження адаптації дошкільнят до середовища дошкільної освітньої організації слід розглядати як систему цілеспрямованої професійної діяльності, орієнтованої на створення сприятливого середовища, що сприяє успішному навчанню, вихованню та соціалізації дітей у адаптаційний період. Обов'язковими умовами ефективності реалізації зазначеної системи діяльності є її безперервність та послідовність проходження різноспрямованих за цілями та змістом етапів на основі інтеграції всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Розглядаючи організаційно-методичні основи взаємодії педагогів з батьками у дошкільній освіті, зробили висновки, що досягнення високого рівня взаємодії педагогів та батьків підвищує конкурентоспроможність ЗДО у соціальному та професійному оточенні. Це положення зумовлює особливу роль управлінської та соціальної компетентності керівника у встановленні правових механізмів взаємодії між сім'єю та ЗДО, між педагогами та

батьками на основі стратегії співробітництва та партнерства. Професійно організований процес взаємодії педагогів із сім'ями вихованців забезпечує спільне виявлення та вирішення проблем виховання та розвитку дитини. Результати цього процесу можна визначити такими показниками, як: залучення батьків вихованців у процес виховання та розвитку: підвищення інтересу до діяльності педагогів, збільшення характеру питань з проблем виховання та розвитку дитини, активну участь у спільних педагогічних заходах; розуміння батьками необхідності єдності вимог та здійснення явлення наступності з педагогами з виховання та розвитку дітей: усвідомлення ролі сімейного виховання та значущості професійної діяльності педагогів, прагнення аналізу досвіду сімейного виховання, його тиражування; громадська думка батьків до виховно-освітньої діяльності педагогів: позитивне ставлення до педагогів та ЗДО.

У третьому розділі роботи було проведено експериментальне дослідження умов забезпечення успішної адаптації у дітей раннього віку до перебування в закладі дошкільної освіти.

Була вивчена адаптації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти. Отже, проведене дослідження емоційного благополуччя дітей раннього віку показало наявність досить великої групи вихованців з низьким та середнім його рівнем. У зв'язку з цим необхідне проведення роботи зі створення комплексу психолого-педагогічних умов з боку ЗДО задля забезпечення емоційного благополуччя вихованців раннього віку: підвищення професійної кваліфікації педагогів, оптимізації роботи з дітьми та сім'ями вихованців. Тільки за умови реалізації комплексу умов можливе досягнення дітьми центральної характеристики психічного здоров'я – емоційного благополуччя. Тоді дитина перебуватиме у стані комфорту, задоволеності собою та міжособистісними взаємодіями, спілкуванням із навколишнім світом. Так, за підсумками використаних нами досліджень для дітей раннього віку в адаптаційний період у ЗДО, за вибраним нашим трьома

методиками, загалом можна сказати, що більша половина малюків відчують труднощі під час адаптації до дитячого садка. За анкетуванням батьків результати в середньому показали низький рівень готовності. За результатами другої методики нами зроблено висновок у тому, що з значної частини дітей нервово-психічний розвиток дітей відповідає стандартам їх віку. Також за третьою методикою результати показали, що адаптація в дітей віком показує середній рівень. Якщо поєднати результати всіх методик, можна дійти невтішного висновку у тому, що половина дітей раннього віку, які у дитячий садок, мають середню ступінь адаптації. Батькам рекомендували спочатку переконатися, що дитячий садок необхідний вашій родині прямо зараз. Дитина відчуває, що батьки мають сумніви в раціональності виховання в дитячому садку, і самі не готові до розлуки з дітьми. Для дітей дошкільного віку можна вважати психологічно комфортним те соціальне середовище, яке визначається комплексом факторів, що впливають на дитину (особливостей сімейного виховання, відвідування дошкільного навчального закладу, умов проживання), різні поєднання яких відображають відповідні рівні сформованості. Основні параметри соціальної адаптації дошкільнят і безпосередньо впливають на їх подальший психічний розвиток.

Була представлена програма психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Отже, щоб адаптувати дитину до дитячого садка, необхідний метод позитивного психологічного впливу, таким методом є арт-терапія, оскільки арт-терапія – не просто красиве та модне слово, а насамперед, це сучасний метод позитивного психологічного впливу, з метою підтримки та зміцнення душевного балансу малюка. В основі цього психологічного методу лежить як медична практика, так і різнобічна мистецька творчість: малювання, візуалізація, ліплення, монотипія, музика, література, що дозволяє створити найбільш ефективні умови для успішної адаптації дітей раннього віку до

дитячого садка. Нами було запропоновано план заходів психолого-педагогічного супроводу сім'ї. У рамках програми психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти було вирішено впровадити проект супроводу дітей віком до 3 років. Також було проведено усне опитування батьків про клуб, яке допомогло психолого-педагогічному супроводу протягом усієї роботи клубу, вони почали дивитися на своїх дітей. Всі батьки зайнялися своєю самоосвітою, тому що в процесі спілкування зі своєю дитиною на заняттях у клубі вони зацікавилися шляхами порозуміння з дітьми, почали вивчати спеціальну літературу з педагогіки. Опитування батьків показало, що діяльність допомогла формуванню нового погляду на процес спілкування з дітьми, всі опитані відзначили подолання клубів психологічних бар'єрів за інших обставин, дітей та виявлення ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Авдеєва Н.М. Адаптація дитини до дошкільного закладу: вплив матері. *Сучасна дошкільна освіта. Теорія та практика*. 2013. №2 (34). С. 20-27.
2. Авдеєва, Н. В., Хаймовська, Н. А. Розвиток образу себе та прихильності у дітей від народження до трьох років у сім'ї та вдома дитини. Харків, 2003. 152 с.
3. Белінова Н.В., Барінова Є.С., Бикова І.Г. Нетрадиційні форми взаємодії з сім'єю педагога дошкільної освіти. *Особистість, сім'я та суспільство: питання педагогіки та психології*. 2014. №39-1. С. 18-24.
4. Белінова Н.В., Бічева І.Б., Красильникова Л.В., Ханова Т.Г. Науково-дослідна робота магістрантів, навчально-методичний посібник. Харків, 2017. 80 с.
5. Белінова Н.В., Ліхтарьова О.В. Проектування простору ефективного співробітництва дошкільної освітньої організації із соціумом. *Державний радник*. 2019. №1 (25). С. 79-83.
6. Бічева І.Б. Розвиток професійної компетентності педагогічних кадрів дошкільних навчальних закладів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Вінниця, 2003.
7. Бічева І.Б., Гладкова Н.М. Актуальність правового виховання у дошкільній освітній організації. *Перспективи науки та освіти*. 2017. №5 (29). С. 45-49.
8. Бічева І.Б., Гладкова Н.М., Царьова І.А., Каргіна Є.В. Проектування системи правового виховання учасників правових відносин у дошкільній освітній організації. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2017. №57-5. С. 24-30.

9. Бічева І.Б., Муравйова І.А. Взаємодія з батьками дітей раннього віку під час адаптації до дошкільної освітньої організації. *Дитячий садок від А до Я*. 2017. №6 (90). С. 48-56.
10. Бічева І.Б., Муравйова І.А. Проблеми та особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку у дошкільній освітній організації. *Перспективи науки та освіти*. 2017. №6 (30). С. 87-91.
11. Бічева І.Б., Терьохіна А.Є., Удовіка А.В. Емоційне благополуччя дошкільника як умова розвитку ціннісного ставлення до свого здоров'я. *Дитячий садок від А до Я*. 2017. № 1 (85). С. 6-10.
12. Бічева І.Б., Філатова О.М. «Безпека освітнього середовища» як категорія сучасного професійно-педагогічного знання. *Вісник Харківського університету*. 2017. №1 (18). С. 8-12.
13. Бічева І.Б., Філатова О.М. Проектування управлінських компетенцій керівника дошкільної освіти. *Вісник університету*. 2019. Т. 7. №1 (26). С. 7.
14. Бічева І.Б., Хижна А.В., Дерев'янка М.Д., Юферева М.А. Визначення структури соціальної компетентності керівника дошкільної освіти. *Світ науки*. 2018. №5. С. 6.
15. Божович Л.І. Особистість та її формування у дитячому віці. Харків, 2008.
16. Боулбі, Дж. Прихильність. М: Гардаріки, 2003. 477 с.
17. Бриш, К. Х. Терапія порушень уподобання: від теорії до практики. Київ, 2014. 316 с.
18. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. Київ, 2008.
19. Виготський Л.С. Психологія розвитку дитини. Київ, 2004.
20. Виноградова Н.А., Мікляєва Н. В. Методична робота у дошкільному освітньому закладі. Київ, 2018. 219 с.
21. Виноградова Н.А. Взаємодія індивіда та суспільства: діалогічний аспект. *Вісник ОДУ*. 2005. №10. Т. 1. С. 31-37.

22. Галігузова Л.М. Виховання та розвиток дітей віком від 2 до 3 років: методичний посібник для педагогів дошкільних освітніх закладів. Суми, 2007. 141 с.
23. Галігузова Л.М. Педагогіка дітей раннього віку Київ, 2007. 301 с.
24. Галігузова Л.М., Мещерякова-Замогильна С.Ю. Дошкільна педагогіка. Харків, 2016. 284 с.
25. Державний освітній стандарт дошкільної освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua> (дата звернення: 02.04.2022).
26. Ельконін Б.Д. Введення у психологію розвитку. Київ, 2014.
27. Закон «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 23.03.2022).
28. Захарова, Е. І. Емоційна сторона дитячо-батьківської взаємодії. *Психолог у дитячому садку*, № 1, 2002. С. 41-60.
29. Зобніна, Т. В., Моторина, Н. В. Прояв батьківського відношення в особливостях емоційної взаємодії матерів та їхніх дітей раннього віку. *Педагогіка. Психологія. Соціокінетика*, т. 23, № 1, 2017. С. 52-55.
30. Кожевнікова В.В. Підходи до виховання та розвитку дітей раннього віку (огляд варіативних моделей освітнього середовища). *Педагогічний журнал*. №4, 2017. С. 100-113.
31. Кондаков І.М. Психологічний словник 2000. Суми, 2003. 508 с.
32. Корольова С.В. Соціально-педагогічне проектування процесу соціальної адаптації дітей раннього віку у дошкільному навчальному закладі: навчальний посібник. Ужгород, 2018. 110 с.
33. Корсун Т.А. Психолого-педагогічні умови успішної адаптації до ЗДО . *Педагогічний досвід: теорія, методика, практика*. 2014. №1 (1). С. 59-63.
34. Кузьмін, С. С. Взаємозв'язок особистісних особливостей вихователя із ефективністю взаємодії педагога з дітьми дошкільного віку.

Результати регіонального дослідження. аналітичний звіт. Інститут розвитку освіти. Київ, 2019. 22 с.

35. Лапіна І.В. Адаптація дітей при вступі до дитячого садка: програма, психолого-педагогічний супровід. Вінниця, 2015. 128 с.

36. Лімонова І.В. Соціально-культурна адаптація дітей двох-трьох років: фактори та умови. *Сучасні проблеми науки та освіти*. 2015. №1-1. С. 848-854.

37. Мардахаєв Л.В. Соціальна педагогіка: підручник Київ, 2005. 269 с.

38. Мардахаєв Л.В. Соціально-педагогічне супроводження та підтримка людини у життєвій ситуації. *Педагогічна освіта та наука*. 2010. №6. С. 4-10.

39. Маслоу А.Х. Мотивація та особистість. Суми, 2016. 400 с.

40. Моторина, Н. В. () Дослідження факторів, що сприяють розвитку тяжкого ступеня адаптації до умов дошкільної освітньої організації у дітей раннього віку. *Сучасні дослідження соціальних проблем*, №3 (47), 2015. С. 49-60.

41. Найбауер А.В., Куракіна О.В. Мама поруч. Конспекти ігрових сеансів із дітьми раннього віку у центрі ігрової підтримки розвитку дитини: Методичний посібник. Миколаїв, 2017. 336с.

42. Новицька В.А. Методичний супровід вихователя за умов сучасного дошкільного навчального закладу: Автореф. ... канд. пед. наук. Суми, 2007. 20 с.

43. Печора К.Л. Діти раннього віку у дошкільних закладах. Київ, 2017.

44. Печора К.Л., Пантюхіна Г.В., Голубєва Л. Г. Діти раннього віку у дошкільних закладах. Харків, 1986. 144 с.

45. Пістун Ю.В. Психолого-педагогічне супроводження адаптації дитини та її сім'ї до умов дошкільного навчального закладу. *Молодий учений*. 2014. №4. С.1064-1066.
46. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології. Харків, 2013.
47. Саннікова А.С., Ханова Т.Г. Співпраця дошкільної організації з сім'єю та соціальними партнерами. *Проблеми та перспективи розвитку дошкільної та початкової освіти*. Збірник статей за матеріалами науково-практичної конференції: у 2 томах. 2019. С. 259-262.
48. Семаго Н.Я. Діагностичний альбом з метою оцінки розвитку пізнавальної діяльності дитини. Дошкільний та молодший шкільний вік. Київ, 2015.
49. Сидоркіна, Т. Ю. Психолого-педагогічне супроводження адаптації дітей, що часто хворіють, до дошкільної освітньої установи. Суми, 2013. 90 с.
50. Смирнова О.О. Психологія дитини. Київ, 2017.
51. Соціальна адаптація дітей у дошкільних закладах /За ред. Р.В. Тонкової-Ямпільської, Е. Шмідт-Кольмер, А. Атанасової-Букової. Одеса, 2008. 320 с.
52. Тонкова-Ямпільська Р.В. Вихователю про дитину дошкільного віку. Ч1. Київ, 2011. 432 с.
53. Тонкова-Ямпільська Р.В., Чортюк Т.Я. Вихователю про дитину дошкільного віку. Ч2. Суми, 2011. 432 с.
54. Указ Президента «Про національні цілі та стратегічні завдання розвитку на період до 2024 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789> / (дата звернення: 23.03.2022).
55. Харланова Е.М. Суб'єктно-середовищний підхід як теоретико-методологічна стратегія розвитку соціальної активності майбутніх спеціалістів. *Світ науки, культури, освіти*. 2009. № 6 (18). С. 134-137.

56. Царьова О.С., Кулешова С.С., Бічева І.Б. Управління розвитком професійної компетентності освітян. У збірнику: *Інноваційні технології управління*: збірник статей за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2015. С. 162-164.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика визначення нервово-психічного розвитку дитини (К.Л.Печора, Г.В.Пантюхіна)

Розуміння мови.

Дитина розуміє зміст казок та розповідь про події, які сама не бачила, але з окремими елементами знайома. (Вік 3 роки)

Методика обстеження: спеціально підготовлена ситуація. Педагог читає казку «Курочка Ряба».

Очікуваний результат: дитина з цікавістю слухає педагога, відповідає на його питання про зміст казки (якщо дитина на запитання не може відповісти (не розмовляє), педагог задає питання, що наводять, і просить показати об'єкт або ситуацію на картинках книги).

Дитина розуміє зміст картинок із прихованим змістом. (вік 4 роки)

Методика обстеження: спеціально підготовлена ситуація. Педагог показує дитині сюжетні картинки та просить розповісти, що сталося на цій картинці.

Очікуваний результат: дитина з цікавістю розглядає картинку, розповідає, що сталося на зображенні (описує дію). (Якщо дитина неспроможна описати словами дію на малюнку, робить це з допомогою жестів, міміки, окремих звуків. Педагог надає напрямну допомогу).

Активне мовлення

Дитина починає використовувати складні пропозиції. Задає питання «Чому?», «Коли?» (3 роки)

Методика обстеження: природна ситуація. Педагог розмовляє з дитиною на будь-яку близьку йому тему або провокує дитину за допомогою картинки.

Очікуваний результат: хоча б раз у своїй промові дитина використовує складну пропозицію або відповідає на питання педагога. Дитина ставить запитання «Чому?», «Коли?»

Дитина під час розгляду картинок відповідає питанням педагога, використовує багатослівні пропозиції. (4 роки)

Методика обстеження: педагог пропонує дитині розглянути сюжетні картинки та розповісти, що побачив на картинках.

Очікуваний результат: дитина розповідає, що бачить на картинках, використовуючи багатослівні речення.

Сенсорний розвиток

Дитина у своїй діяльності використовує фігури шляхом з'єднання.

Матеріал: підлогова мозаїка, зображення нескладних предметів (квітка, хмара, метелик). (3 роки)

Методика обстеження: спеціально підготовлена ситуація. Педагог дає дитині мозаїку, зразок та пропонує виконати відповідні малюнки.

Очікуваний результат: дитина правильно складає малюнок із мозаїки за зразком.

Дитина називає 4 основні кольори (3 роки)

Матеріал: 8 однотонно пофарбованих предметів (по 2 однакові кольори), різної форми.

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог показує дитині один предмет за іншим і запитує: "Якого кольору кубик?" Кольори чергуються. (якщо дитина не може вимовити назву кольору, педагог просить: "Покажи червоний кубик")

Очікуваний результат: дитина правильно називає (показує) хоча б по одному разу 4 основні кольори.

Дитина класифікує 2 групи предметів.

Матеріал: 4 картинки із зображенням фруктів, 4 картинки із зображенням квітів, 2 площинні паперові кошики.

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині розкласти фрукти та квіти у кошики таким чином, щоб в одному кошику були лише фрукти, а в іншому лише квіти.

Очікуваний результат: дитина класифікує групи предметів, правильно розкладає фрукти та квіти у кошики.

Дитина називає 6 кольорів (червоний, синій, зелений, жовтий, блакитний, рожевий). (4 роки)

Матеріал: 12 однотонно забарвлених предметів (по 2 однакові кольори), різної форми.

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог показує дитині один предмет за іншим і запитує: "Якого кольору кубик?" Кольори чергуються. (якщо дитина не може вимовити назву кольору, педагог просить: "Покажи червоний кубик")

Очікуваний результат: дитина правильно називає (показує) хоча б один раз 6 кольорів.

Гра та дії з предметами

У дитини з'являються елементи рольової гри. (3 роки)

Матеріал: кермо для водія, елементи ряження (фуражка для водія).

Методика обстеження: що провокує ситуація. В ігровому куточку підібрано атрибути для різноманітних сюжетних ігор. Педагог пропонує дитині погратись із цими атрибутами.

Очікуваний результат: дитина відображає будь-який сюжет, виконує роль, яку визначає словом, у своїй використовує предмети –заступники і уявні предмети.

Методика обстеження: що провокує ситуація. Дорослий спостерігає за грою дитини, питає її: «Хто ти?»

Очікуваний результат: дитина питання дорослого називає свою роль відповідно до виконуваним дією.

Дитина грає у рольові ігри з двома-трьома дітьми, розподіляючи ролі та виконуючи їх.

Методика обстеження: спостереження за грою дитини в умовах групи, чи є у дитини партнери з гри, чи дитина бере на себе роль і виконує її відповідно до ситуації.

Очікуваний результат: дитина грає у рольові ігри з дітьми, виконує певну роль відповідно до ситуації.

Дитина складає розрізну картинку із 3-4 частин. (4 роки)

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині зібрати розрізну картинку у з 3-4 частин.

Очікуваний результат: дитина збирає розрізну картинку із 3-4 частин самостійно.

Рухи

Дитина переходить через палицю або мотузку, горизонтально підняту над підлогою на висоту 30-35 см. (3 роки)

Матеріал: палиця довжиною 70 см – 1 м або мотузка.

Методика обстеження: спеціально підготовлена ситуація. На стіні або ніжці стільця, столу зробити позначки необхідної висоти (10 см) для палиці. Палицю або мотузку можна закріплювати на цій висоті або тримати в руці. Дитині пропонують переступити через ціпок.

Очікуваний результат: дитина переступає через ціпок без підтримки.

Дитина вміє підстрибувати на двох ногах, просуваючись уперед. (4 роки)

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині, стрибаючи доріжкою на двох ногах (обмеженою двома шнурами), дострибати до кеглі.

Очікуваний результат: дитина стрибає на двох ногах із просуванням уперед.

Навички

Дитина самостійно одягається, може застібати гудзики, зав'язувати шнурки за допомогою дорослого. (3 роки)

Методика обстеження: ситуація природна (під час одягання). За потреби дорослий допомагає застібати гудзики або зав'язувати шнурки.

Очікуваний результат: дитина самостійно одягається. Іноді можлива незначна допомога з боку дорослого при застібці гудзиків або зав'язуванні шнурків.

Дитина користується серветкою в міру потреби без нагадування. (3 роки)

Методика обстеження: природна ситуація (під час годування).

Очікуваний результат: якщо обличчя чи руки забруднилися, дитина сама користується серветкою.

Дитина самостійно застібає гудзики, блискавки, зав'язує шнурки; (4 роки)

Методика обстеження: ситуація природна (під час одягання). За потреби дорослий допомагає зав'язати шнурки.

Очікуваний результат: дитина самостійно одягається. Іноді можлива незначна допомога дорослого при зав'язуванні шнурків.

Дитина їсть із дрібного посуду, користується виделкою. (4 роки).

Методика обстеження: природна ситуація (під час їди).

Очікуваний результат: дитина самостійно їсть із дрібного посуду, користується вилкою.

Конструктивна діяльність

Дитина робить складні будівлі («гараж», «будинок із трубою та дверима», «диван»)

(3 роки).

Матеріал: 4 цеглини, 1 кубик, 1 призма, 1 циліндр, сюжетна іграшка, машинка.

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині збудувати «будинок з трубою», «гараж», «диван».

Очікуваний результат: дитина робить складні сюжетні споруди (гараж, будинок, диван), називає їх та обігрує.

Дитина планує свої споруди, використовує різні будівельні деталі відповідно до їх конструктивних властивостей (4 роки)

Матеріал: сюжетні іграшки (лялька, собачка, слоник), машинка, різноманітний будівельний матеріал (кубики, цеглинки, призми, циліндри).

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині збудувати всім іграшкам свої будиночки.

Очікуваний результат: дитина самостійно робить складні сюжетні будівлі, кожному будує свій будиночок, що відповідає розмірам іграшок. Обіграє свої будівлі, сам будує гараж для машини.

Образотворча діяльність

Малювання.

Дитина за допомогою олівця або фарб зображує прості предмети і називає їх (3 роки)

Матеріал: аркуш паперу, олівець або фарби (гуаш).

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині намалювати «сонечко», «м'ячик», «сніговик».

Очікуваний результат: дитина зображує якийсь предмет і обов'язково називає його. Малюнок повинен мати схожість із названим предметом.

Дитина з допомогою олівця чи фарб зображує предмети, які з кількох частин (будинки, машина, поїзд) і називає їх.(4 года)

Матеріал: аркуш паперу, олівець або фарби (гуаш).

Методика обстеження: що провокує ситуація. Педагог пропонує дитині намалювати «будиночок», «машину», «поїзд».

Очікуваний результат: дитина зображує якийсь предмет і обов'язково називає його. Малюнок повинен мати схожість із названим предметом.

Ліплення.

Дитина за допомогою пластиліну зображує прості предмети і називає їх.(3 роки).

Матеріал: шматок пластиліну циліндричної форми, довжиною 4-6 см, діаметром 1,5-2 см.

Методика обстеження: спеціально підготовлена ситуація. Педагог дає дитині шматок пластиліну у вигляді циліндра та пропонує виліпити «колобка», «морквину» або «грибок».

Очікуваний результат: дитина ліпить із пластиліну будь-який предмет і обов'язково називає його, при цьому виріб повинен мати схожість із названим предметом.

Дитина з допомогою пластиліну зображує предмети, які з кількох частин, і називає їх.(4 року).

Матеріал: шматок пластиліну циліндричної форми, довжиною 4-6 см, діаметром 1,5-2 см.

Методика обстеження: спеціально підготовлена ситуація. Педагог дає дитині шматок пластиліну у вигляді циліндра та пропонує виліпити «пташку», «гусеницю» або «сніговика».

Очікуваний результат: дитина ліпить із пластиліну будь-який предмет, що складається й із кількох частин, і обов'язково називає його, при цьому виріб повинен мати схожість із названим предметом.

Соціальний розвиток

Дитина виявляє самостійність, незалежність, часто вживає "я сама". (3 роки)

Методика обстеження: природна ситуація. Педагог підтримує самостійність дитини, її ініціативність, дає позитивні оцінки її «творчої діяльності».

Очікуваний результат: дитина виявляє самостійність.

Дитина у діяльності починає ставити мету, зіставляючи між собою окремі мотиви дії (4 роки).

Методика обстеження: природна ситуація. Педагог спостерігає, які цілі ставить перед собою дитина і якими способами досягає цієї мети.

Очікуваний результат: дитина ставить собі за мету.

АНКЕТА для батьків «Чи готова ваша дитина до вступу до дитячого садка?»

ПІБ дитини _____

Дата народження _____

Скільки повних років _____

1. Який настрій переважає у дитини останнім часом у домашній обстановці?
(потрібне підкреслити)

Бадьоре, врівноважене - 3 бали

Нестійке - 2 бали

Пригнічене - 1 бал

2. Як Ваша дитина засинає? (потрібне підкреслити)

Швидко, спокійно (до 10 хв) – 3 бали

Довго не засинає - 2 бали

Неспокійно - 1 бал

3. Чи використовуєте Ви додатковий вплив при засинанні дитини
(заколювання, колискові та ін.)? (потрібне підкреслити)

Так - 1 бал

Ні - 3 бали

4. Яка тривалість денного сну дитини? (потрібне підкреслити)

2 год - 3 бали

1 год - 1 бал

5. Який апетит у Вашої дитини? (потрібне підкреслити)

Гарний - 4 бали

Виборчий - 3 бали

Нестійкий - 2 бали

Поганий - 1 бал

6. Як ставиться Ваша дитина до висаджування на горщик? (потрібне підкреслити)

Позитивно - 3 бали

Негативно - 1 бал

7. Чи проситься Ваша дитина на горщик? (потрібне підкреслити)

Так - 3 бали

Ні, але буває сухий - 2 бали

Ні і ходить мокрий - 1 бал

8. Чи є у Вашої дитини негативні звички? (потрібне підкреслити)

Смокчепустушку або смокче палець, розгойдується (вказати інше) - 1 бал

Ні - 3 бали

9. Чи цікавиться дитина іграшками, предметами будинок та в новій обстановці?

Так - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

10. Чи виявляє дитина інтерес до дій дорослих? (потрібне підкреслити)

Так - 3 бали

Іноді - 2 бали

Ні - 1 бал

11. Як Ваша дитина грає? (потрібне підкреслити)

Вміє грати самостійно - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Не грає сам - 1 бал

12. Які стосунки з дорослими? (потрібне підкреслити)

Легко йде на контакт - 3 бали

Виборче - 2 бали

Важко - 1 бал

13. Які стосунки з дітьми? (потрібне підкреслити)

Легко йде на контакт - 3 бали

Виборче - 2 бали

Важко - 1 бал

14. Як ставиться до занять: уважний, усидливий, активний? (потрібне підкреслити)

Так - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

15. Чи є у дитини впевненість у собі (потрібне підкреслити)

Є – 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

16. Чи має дитина досвід розлуки з близькими? (потрібне підкреслити)

Переніс розлуку легко – 3 бали

Важко - 1 бал

Не було

17. Чи є у дитини афективна прихильність до будь-кого з дорослих? (потрібне підкреслити)

Є - 1 бал

Ні - 3 бали.

Прогноз адаптації:

Дитина готова до вступу в ДОП - 55-40 балів;

Умовно готова - 39-24 бали;

Не готова - 23-16 балів.

«Аркуш адаптації дитини»

ІІІ дитини _____ дата народження _____
 дата вступу у ЗДО _____

Апетит	Сніданок																		
	Обід																		
	Вечеря																		
Сон	Засипання																		
	сон																		
Спілкування	З дітьми																		
	З дорослими																		
Активність	У грі																		
	У мовленні: Активна пасивна																		
Настрій																			

Умовні позначення: добре –

погано –

Нестійко -

Висновки: _____

